

Anonymus Domus Petri 206's
Commentary on Aristotle's *Categories*

Heine Hansen

The commentary on Aristotle's *Categories* here edited is, as far as known, found in only one manuscript, the apparently late thirteenth-century MS Cambridge, Peterhouse 206, where it constitutes a part of a set of commentaries, which by their strong formal similarities would appear to be by the same author.¹ Besides the commentary on the *Categories*, the set is comprised of commentaries on the *Isagoge*, the *Perihermeneias*, the *Liber sex principiorum*, the *De accentu*, and the *Barbarismus*, and takes up folios 1r–31v of the manuscript. To this should probably be added an incomplete commentary on the *Prior Analytics* found on folios 81r–97v and written in the same hand as the six commentaries mentioned.² Later ascriptions on the flyleaves suggest that the contents of the entire manuscript are by Robert Kilwardby, but P. Osmund Lewry has argued forcefully against this ascription as regards a number of the items contained in the manuscript, the set of commentaries in question included. Since neither the commentary on the *Categories* edited here, nor, according to Lewry, the remaining commentaries in the set contain any apparent clues to the identity of their author, his identity must remain an open question.³ The commentary would seem to be complete, save for an apparently substantial lacuna where the questions relating to *Categories* 10,12b15–11,14a25 ought to have occurred.

¹ For a description of the manuscript and a list of its contents, see Patrick Osmund Lewry, *Robert Kilwardby's Writings on the 'Logica vetus', studied with regard to their teaching and method* (Unpublished thesis, Oxford: University of Oxford, 1978) 16–22; see also Montague Rhodes James, *A Descriptive Catalogue of the Manuscripts in the Library of Peterhouse* (Cambridge: Cambridge University Press, 1899) 245–47. On the subject of the common authorship, see Lewry, *Kilwardby's Writings*, 65–66.

² Lewry, *Kilwardby's Writings*, 17.

³ Lewry, *Kilwardby's Writings*, 66–73. Lewry convincingly ascribes the commentaries on the *Isagoge*, the *Categories*, and the *Perihermeneias*, found on folios 33r–79r, to Kilwardby.

Formal Features

The commentary takes the form of a *lectio*-commentary, a format that appears to have enjoyed widespread use at the Paris Arts Faculty between 1230 and 1260 approximately.⁴ In the present case, it is deployed in what seems to be a rather standard way, and many of the formal features discussed below can be found in other Parisian commentaries of the period, such as, e.g., the *Categories* commentaries ascribed to John Pagus and Nicholas of Paris.⁵ In comparison with both of these commentaries, as well as that of Robert Kilwardby, however, it displays a rather elementary character, being mostly concerned with straightforward exposition rather than philosophical discussion.

The commentary contains seventeen lectures (*lectiones*), each consisting of three clearly defined components: a division of the piece of text under discussion (*divisio*), an exposition of its contents (*sententia*), and a sequence of series of questions and answers regarding these contents (*quaestiones/solutiones*).

Each lecture, except the first one, opens with a succinct introductory statement serving to locate the piece of text to be discussed in its immediate context. The formula deployed to this end is "*Superius determinavit Auctor de ..., in hac parte determinat de ...*", or some slight variation on it (usually consisting simply in the application of a different verb).

The introductory statement leads directly on to the division, in which a number of principal parts are identified and successively divided into subparts, sub-subparts etc. When the relevant piece of text has been fully divided, this is signalled clearly, mostly by the formulation "*Haec est divisio lectionis*", or "*Haec est divisio praeesentis lectionis*"; once we find "*Haec est divisio lectionis et sententia in generali*" instead, and once "*Haec est divisio istius partis*".

⁴ Olga Weijers, *Le maniement du savoir: Pratiques intellectuelles à l'époque des premières universités* (xiiie-xive siècles), Studia Artistarum, Subsidia (Turnhout: Brepols, 1996) 42.

⁵ The commentary on the *Categories* ascribed to John Pagus is found in MS Padua, Biblioteca Universitaria 1589, ff. 24r-67v; excerpts are edited in Ezio Franceschini, "Giovanno Pago: Le sue *Rationes super Praedicamenta Aristotelis* e la loro posizione nel movimento Aristotelico del secolo xiii," *Sophia* 2 (1934) 172-82, 329-50, 476-86; I am currently working on a complete edition. The commentary ascribed to Nicolas of Paris is found in MS München, Clm 14460, ff. 42r-62r.

The exposition is basically a successive paraphrase of each of the atomic parts identified in the division. The section opens with the formulation "*Circa primam partem sic procedit Auctor*", or some slight variation on it (consisting in the reversal of the words '*primam*' and '*partem*' or the omission of '*Auctor*'); the sole exception being an occasion on which the formulation "*Haec est divisio lectionis et sententia in generali*" mentioned above is coupled with "*In speciali sic procedit*". Each stage of the exposition usually terminates with "*Et hoc est quod dicit*" followed by a lemma, and as a rule each consecutive stage opens with "*Hoc habito*". Like the end of the division, that of the exposition is clearly marked, mostly by the formulation "*Haec est sententia praesentis lectionis*", or some minor variation; alternatively, we find the formulation "*Et in hoc terminatur sententia praesentis lectionis*", which is once expanded into "*Et in hoc finitur et terminatur sententia praesentis lectionis*".

The question section is usually fairly short. It contains a number of sequences consisting of a series of questions followed by a series of corresponding answers. The number of sequences may be anything from one to four and the number of questions in one series anything from one to six. The questions deal almost exclusively with purely exegetical matters, and in the majority of cases are simply one-liners, e.g. "*Praeterea quaeritur quare definit Auctor aequivoca in plurali numero potius quam in singulari*". Sometimes they offer an argument against Aristotle's way of proceeding or against a statement of his, and though series of up to three do occur, there is usually no more than one such counter-argument. In the final lecture, a slightly more elaborate structure is to be found. Here the question is raised whether change (*motus*) exists. The position that it does exist is first supported by an argument, which is then followed by two arguments to the contrary (*Oppositum videtur*). In response to this, the author first determines the matter, conceding the argument to the affirmative conclusion, and then refutes each counterargument in turn. This would, however, seem to be as close as we get to the much more elaborately structured questions found in some, apparently later, *lectio-commentaries* and fully developed in the question-commentaries.

The question-section generally opens with "*Circa partem istam...*", "*Circa istam lectionem...*", or some slight variation, followed mostly by a form of "*quaerere*", e.g. "*Circa partem istam quaeruntur quaedam*", or "*Circa partem istam primo quaeritur*". Twice, a different formula is used: "*Ad evidentiam eorum quae determinantur in illo capitulo...*" Sometimes an explicit statement

of the structuring of the problematic is incorporated, e.g. in *Lectio XII* where there are two sequences of questions, corresponding to the two principal parts identified in the division of the text: "*Circa istam partem quaeruntur duo. Primum est de prima parte, secundum poterit esse de secunda*". Mostly, though, no such statement is found, even when the section displays this sort of structure. Consecutive questions in a series are introduced with "*Praeterea*". Series of answers are invariably announced by "*Solutio*", and each answer by "*Ad primum/secundum/tertium/aliud/ultimum dicendum*". The beginning of each consecutive series of questions is mostly signalled by "*Hoc habito*". In contrast to the previous two sections, a termination formula for the question section is only deployed sporadically, e.g. "*Haec sunt quae quaeruntur de...*", or "*Haec de...*".

Quotations

References to other works are rare, and besides a mention of the *Metaphysics*, are limited to the *Logica vetus* and the *Logica nova*: Porphyry's *Isagoge*, the *Perihermeneias*, the *Liber sex principiorum*, Boethius' *De divisione*, Aristotle's *Topics*, the *Sophistical Refutations*, and the *Posterior Analytics*. Rarely is there an actual quotation; the mention of these works usually occurs where there is an overlap of thematic, and so a need for differentiation between the theme as developed in the context of the *Categories* and in the context of some other work, mostly the *Liber sex principiorum*. The three explicit quotes found stem from Porphyry's *Isagoge*, Boethius' *De divisione*, and Aristotle's *Perihermeneias*.

Date of composition

As regards the date of composition of the set of commentaries to which the present commentary on the *Categories* belongs, Lewry suggests that "[t]he presupposition of certain distinctions in the statement of the introductory causes and the presence of some structural features in the *lectiones*, which are lacking in Kilwardby, may mean that they are a little later in date [sc. than Kilwardby's commentaries]."⁶ Since Lewry dates the composition of Kilwardby's course to

⁶ Lewry, *Kilwardby's Writings*, 73.

around 1237, and hardly later than 1245,⁷ the present commentary may then date from sometime in the 1240s.

I have found nothing that tells directly against Lewry's suggestion, and will thus limit myself to a few remarks. First, most of the structural features Lewry appears to be alluding to can also be found in the *Categories* commentary ascribed to John Pagus, which is usually taken to date to 1231–35, and thus to antedate Kilwardby's commentary.⁸ As the dating of Pagus' commentary is not beyond dispute, however, the fact can hardly be ascribed much argumentative weight at the present stage of research.⁹ Other similarities with Pagus' commentary are also found. One is the division of logic on the basis of a threefold unity found in the natural world and reflected in speech, which is advanced in the commentary on the *Prior Analytics* that would appear to belong to same set of commentaries as the present *Categories* commentary. Another concerns the application of the four-fold Aristotelian causal scheme to discuss introductory matters such as authorship, subject matter, etc. The scheme is not applied in full in the present commentary, but on the two occasions during the course where it is applied, it shares with Pagus' commentary the omission of the *modus collectivus* from the *modi agendi*.¹⁰

⁷ Lewry, *Kilwardby's Writings*, 354.

⁸ See Renè-Antoine Gauthier's preface in Thomas Aquinas, *Expositio Libri peryermenias: Editio altera retractata*, editio Leonina, Opera Omnia I*, 1 (Rome: Commissio Leonina, 1989) 65*–66*.

⁹ I will address the vexed question of the dating of Pagus' commentary on the *Categories* more thoroughly in the preface to the edition I am currently preparing. Gauthier's dating ranges over the entire set of commentaries on the *Logica vetus* found in MS Padua, Biblioteca Universitaria 1589, which an almost completely erased note on f. 172v attributes to Pagus in its entirety. That such a date is almost certainly incorrect as regards the commentary on the *Perihermeneias* was long since noted, see Lewry, *Kilwardby's Writings*, 270, n. 3; Andrea Tabarroni, "Lo Pseudo Egidio (Guglielmo Arnaldi) e un'inedita continuazione del commento di Tommaso al *Peryermenias*", *Medioevo* 14 (1988) 404–5, n. 46. That it is also somewhat problematic as far the commentary on the *Isagoge* is concerned is argued in David Piché, *Le problème des universaux à la Faculté des arts de Paris entre 1230 et 1260* (Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 2005) 134–35; see also Lewry, *Kilwardby's Writings*, 256.

¹⁰ See John Pagus *Rationes super 'Praedicamenta' Aristotelis* (MS Padua, Biblioteca Universitaria 1589, f. 24ra). For the division of logic, compare with Anon. Domus Petri 206 *In Analytica priora* (MS Cambridge, Peterhouse 206 f. 81ra). For the causal schemes, compare with Anon. Domus Petri 206 *In Librum sex principiorum* (ibid., f. 21^{ra-rb}); *In Barbarismum Donati* (ibid., f. 29va). See also Lewry, *Kilwardby's Writings*, 66–68.

Second, there are at least three occasions throughout Kilwardby's course on which he refers to and refutes views (ascribed, of course, to *quidam*) closely resembling those advanced in the set of commentaries in question: in his commentary on the *Priscianus minor* he refutes a view on the nature of synecdoche put forward in the *Barbarismus* commentary of the present course;¹¹ in his commentary of the *Liber sex principiorum* he argues against an interpretation, endorsed in the present commentary, of the difference between the three-fold division found in §11 of the *Liber sex principiorum* and the four-fold division found in *Categories* 2;¹² in his commentary on the *Categories* he refers to an exegetical strategy, applied in the present commentary, which tackles an interpretative problem raised by *Categories* 6, 6a12–19 by drawing a distinction between two kinds of *distantia*.¹³ While this might suggest that Kilwardby knew the course to which the present commentary belongs, the fact that in the last two of the three instances mentioned he seems to be responding to slightly more elaborate positions than those found here tells against such a suggestion, as does the fact that his terminology in the last instance is slightly different. A more systematic investigation of Kilwardby's course and the set of commentaries to which the present text belongs might throw more light on their relationship, but so far Lewry seems justified in assuming a relatively close temporal proximity between them.

In conclusion, it seems that Lewry's tentative suggestion as to the date of the commentary may be kept, though it cannot be ruled out that it will have to be revised once more unedited material becomes available.

Ratio edendi

The transcription was made from black and white prints from a microfilm copy of the manuscript. In cases where the prints were not sufficiently clear, the manuscript was consulted in autopsy. As the manuscript is in fairly good

¹¹ Lewry, *Kilwardby's Writings*, 72–73.

¹² Robert Kilwardby *Notulae super 'Librum sex principiorum'* (MS Madrid, Biblioteca Universitaria 73, f. 72ra; MS Venezia, Biblioteca Marciana 2528, f. 21^v).

¹³ Robert Kilwardby *Notulae super 'Librum praedicamentorum'* (MS Cambridge, Peterhouse 206, f. 52vb; MS Madrid, Biblioteca Universitaria 73, f. 24vb).

condition and the hand quite legible, most cases of doubt were due to the current binding of the manuscript and easily resolved.

The orthography has been standardized and mostly reflects that of Lewis and Short's *A Latin Dictionary*. This has been done on the assumption that it heightens legibility for readers who are not philologists and implies no judgement on the editor's part about the orthographical habits of the author.

I have imposed my own punctuation. The paragraphing mostly reflects that of the manuscript, in which alternating red and blue *pieds-de-mouche* are used to this end. The only major divergence between the paragraphing of the edition and that of the manuscript is in the case of the *divisio*, which in the manuscript is not divided into paragraphs at all.

The sectioning into *lectiones* mirrors that of the manuscript, in which each new *lectio* is signalled by the opening words of the initial lemma of the part of Aristotle's text dealt with, written in letters larger than those of the body of the text and with some flourishing to the initial letter or the *pied-de-mouche* preceding it. The sub-sectioning into *Divisio*, *Sententia*, and *Quaestiones* found in the edition is not, in the manuscript, distinguished from ordinary paragraphing.

Bold face is used to indicate structural devices not found in the manuscript but introduced by the editor to help the reader see the structure of the text. These include headings and numbering at different levels. The heads and subheads supplied are based on the use of the author. Since he frequently employs the term '*Lectio*' to refer to the actual lecture, this term is used as a head for these maximal units. As he mostly employs the terms '*Divisio*' and '*Sententia*' to refer to these parts of the lecture, they are used as subheads, and the term '*Quaestiones*' was chosen for the third section due to the preponderance of the verb '*quaeritur*' in this context.

Italics are used to indicate Aristotelian lemmata. The manuscript uses very sporadic underlining to mark out lemmata occurring in the running text and, as already mentioned, gives the first few words of the initial lemma of the passage under discussion in larger letters at the beginning of each *lectio*. It does not make use of the technique of abbreviating words occurring in lemmata down to their initial letter. As far as can be gauged from the lemmata, the Latin translation used is closest to that edited as *Editio composita* by L. Minio-Paluello in AL I, 1-5, with some readings from the *Translatio Boethii* incorporated. I have supplied all lemmata with a standard reference to

Aristotle's text, i.e. with a chapter number followed by column and line number of the Bekker edition of Aristotle.

Sigla

<i>P</i>	MS Cambridge, Peterhouse 206
<i>a</i>	Aristoteles <i>Categoriae</i> (Translatio Boethii), ed. L. Minio-Paluello, AL I 1–5.
<i>c</i>	Aristoteles <i>Categoriae</i> (Editio composita), ed. L. Minio-Paluello, AL I 1–5.
<i>a_X</i>	<i>X</i> = codex cuius lectio memoratur in apparatu editionis <i>a</i> .
<i>c_Y</i>	<i>Y</i> = codex cuius lectio memoratur in apparatu editionis <i>c</i> .
[album]	<i>album</i> delendum censeo
<album>	<i>album</i> addendum censeo
†album†	<i>album</i> corruptum censeo
<***>	lacunam statuendam censeo
(...)	vox quam vel litterae quas legere nequivi
!	sic

Commentarium in Praedicamenta Aristotelis

Lectio I

AEQUIVOCA DICUNTUR QUORUM NOMEN COMMUNE EST (1, 1a1)

Divisio

5

10

15

20

25

Iste liber cuius subiectum est ens dicibile incomplexum ordinabile in genere a principio dividitur in [d] tres partes. In prima determinatur de antecedentibus ad principale propositum, in secunda de principali proposito, in tertia de quibusdam subsequentibus ad principale propositum. Vel aliter potest dici, quod idem est, quod in prima determinatur de antepaedicamentis, in secunda de paedicamentis, in tertia de postpaedicamentis. Prima ibi: *Aequivoca dicuntur* etc. (1, 1a1), secunda ibi: *Eorum quae secundum nullam complexionem dicuntur* etc. (4, 1b25), tertia ibi: *Quotiens autem solet* (10, 11b16).¹⁴

Prima adhuc in tres. In prima ponit quasdam definitiones, in secunda ponit quasdam divisiones, in tertia ponit quasdam regulas. Secunda ibi: *Eorum quae dicuntur <alia quidem> secundum complexionem* (2, 1a16), tertia ibi: *Quando alterum de altero* etc. (3, 1b10).

Prima pars est de praesenti lectione et dividitur in tres secundum quod ponit tres definitiones. In prima definit aequivoca, in secunda definit univoca, in tertia denominativa. Secunda ibi: *Univoca* etc. (1, 1a7), tertia ibi: *Denominativa* etc. (1, 1a13).

In ista lectione sunt tres partes principales. Prima in tre<s>. In prima definitionem ponit aequivocorum, in secunda illam definitionem declarat per exempla, in tertia approbat illa exempla. Secunda ibi: *ut animal homo* etc. (1, 1a2), tertia ibi: *si enim quis assignet* etc. (1, 1a5).

¹⁴ quotiens autem solet *P* : quotiens solet *ac*_{CsVaKö} : *om. c*

Secunda principalis in tres. In prima definit univoca, in secunda illam definitionem per exempla declarat, in tertia approbat [illam] illa exempla. Prima ibi: *Univoca* etc. (1, 1a7), secunda <ibi>: *ut animal <homo> atque bos* etc. (1, 1a9), tertia ibi: *si quis enim*¹⁵ etc. (1, 1a11).

- 5 Tertia pars principalis in duas. In prima definit denominativa, in secunda declarat illam definitionem per exempla. Prima ibi: *Denominativa* etc. (1, 1a13), secunda ibi: *ut a grammatica grammaticus* etc. (1, 1a14). Haec est divisio lectionis.

Sententia

- 10 Circa partem primam sic procedit Auctor, et primo definit aequivoca dicens quod aequivoca dicuntur quorum nomen commune est et¹⁶ secundum illud | 5rb | nomen ratio substantiae est diversa. Unde aequivoca dicuntur illa quae habent unum solum nomen commune et quae habent diversas definitiones. Verbi gratia, ut animal quod est homo et animal quod pingitur habent hoc nomen
15 commune 'animal' et habent diversas definitiones, quia si quis assignet definitionem utriusque, scilicet animalis quod est homo et animalis quod est pictum, diversam definitionem assignet. Verbi gratia: Quid est animal quod est homo? Substantia animata sensibilis. Sed animal quod pingitur non habet istam definitionem. Et ideo habent diversam definitionem.

- 20 Hoc habito <definit>¹⁷ univoca dicens quod univoca sunt illa quae habent unum solum nomen commune et quae habent eandem definitionem secundum illud nomen, ut animal quod est homo et animal quod est bos habent hoc nomen commune 'animal' et habent eandem definitionem secundum quod participant hoc nomen 'animal'. Quia si aliquis¹⁸ utriusque definitionem assignet, eandem
25 definitionem assignet. [si] Verbi gratia: Quid est animal quod est homo? Substantia animata sensibilis. Et similiter: Quid est animal quod est bos? Substantia animata sensibilis. Et sic habent eandem definitionem.

¹⁵ enim *Pac_{CsCh}* : autem *c*

¹⁶ et] etc. *P*

¹⁷ definit *supplevi* : *fenestram fere unius vocis capacem habet P*

¹⁸ aliquis] -quid *P*

Hoc habito definit denominativa dicens quod denominativa sunt illa quae differunt solo casu et quae secundum nomen habent eandem significationem. Et de hoc ponit exempla: ut a grammatica grammaticus et a fortitudine fortis. Haec est sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

Q1. Circa partem istam primo quaeritur quid sit subiectum in ista scientia.

Q2. Praeterea quaeritur quare ista scientia non habet prooemium.

Q3. Praeterea videtur quod in ista scientia non deberet determinare de antepaedicamentis: Praedicamentum¹⁹ et principium idem sunt. Sed antepincipium [praedicamentum] nihil est. Ergo antepaedicamentum nihil est. Ergo de antepaedicamentis non deberet determinare, cum nihil sit antepaedicamentum.

Solutio

Ad 1. Ad primum istorum dicendum quod subiectum istius libri est ens
15 dicibile incomplexum ordinabile in genere sive decem praedicamenta, scilicet substantia qualitas quantitas et sic de aliis, prout uniuntur in hoc quod est ens dicibile incomplexum ordinabile in genere.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod prooemium ponitur in scientia ad
† removendam inhaerentiam negationis †. Sed si poneretur prooemium in isto
20 libro, non posset † remove inhaerentiam negationis †, cum iste liber sit prior inter omnes libros logicales. Et ideo etc.

Ad 3. Ad tertium dicendum est ad id quod obicitur quod licet antepaedicamentum nihil sit in linea praedicamentali, tamen via
consignificationis et via naturae aliquod²⁰ est antepaedicamentum; et ideo de
25 antepaedicamentis bene possit determinare.

¹⁹ praedicamentum] antepaedicamentum *P*

²⁰ aliquod] -quid *P*

Quaestiones

Q4. Praeterea quaeritur quo modo differenter determinatur de aequivocis in *Libro elenchorum* et isto libro.

Q5. Praeterea quaeritur quare definit Auctor aequivoca in plurali [i] numero
5 potius quam in singulari.

Q6. Praeterea quaeritur quare Auctor potius definit aequivoca per hoc verbum 'dicuntur' quam per hoc verbum 'sunt'; et hoc est quaerere quare potius dicit quod aequivoca dicuntur quam dicit quod aequivoca sunt.

Solutio

Ad 4. Ad primum dicendum est quod in *Libro elenchorum* determinatur de aequivocis primo et principaliter et in isto libro ex consequenti; et per hoc patet quo modo differenter determinatur de aequivocis hic et ibi.

Ad 5. Ad secundum dicendum est quod aequivoca habent²¹ plures significationes, quia si non haberent²², non essent aequivoca; et ideo potius
15 definit aequivoca in plurali quam in singulari.

Ad 6. Ad tertium dicendum est quod iste Auctor est sermocinalis et non realis. Et quia hoc verbum 'dicuntur' denotat sermonem, hoc verbum vero 'sunt' 'sum' 'esse'[ni] denotat rem et non sermonem, ideo potius definit aequivoca per hoc verbum 'dici' quam per hoc verbum 'esse'.

20

Quaestiones

Q7. Hoc habito quaeritur quare Auctor potius definit univoca in <numero> plurali quam in singulari.

Q8. Praeterea quaeritur quare Auctor potius definit univoca [in numero plurali quam in singulari. Praeterea quaeritur quare auctor potius definit
25 univoca] per hoc verbum 'dici' quam per hoc verbum 'esse'; et hoc est quaerere quare potius dicit[ur] quod univoca dicuntur quam dicat quod univoca sunt.

²¹ habent] -et P

²² haberent] -et P

Solutio

Ad 7. Ad primum dicendum est, sicut dictum est de aequivocis, quod univoca habent plures | 5va | significationes; et ideo etc.

Ad 8. Ad secundum dicendum est, sicut dictum est, quod ista scientia est
 5 sermocinalis et non realis. Et quia hoc verbum 'dici' denotat sermonem, hoc verbum 'esse' vero rem et non sermonem, ideo etc.

Quaestiones

Q9. Hoc habito quaeritur de tertia parte principali. Auctor dicit quod denominativa dicuntur illa quae differunt solo casu.

10 **Contra.** Denominativa eiusdem casu<s> possunt esse, sicut grammatica et grammaticus sunt nominativi casus et sunt denominativa. Ergo etc.

Praeterea. Si differunt solo casu, aut differunt nominativo aut genitivo, et sic de aliis. Sed non differunt nominativo neque genitivo, et sic de aliis. Ergo non differunt solo casu.

15 **Praeterea.** Si differunt casu, quaeritur quid appellatur ibi casus.

Q10. Praeterea quaeritur quare ab abstracto derivatur concretum secundum logicum et secundum grammaticum a concreto derivatur abstractum; unde logicus dicit quod ab albedine derivatur album, grammaticus dicit e converso.

Solutio

20 **Ad 9.** Ad primum dicendum est quod quando dicitur quod denominativa dicuntur illa quae differunt solo casu, ibi non accipitur casus qui est accidens nominis, secundum quod probant rationes, sed appellatur ibi casus (...) ²³ ad materiam; et per hoc patet quid appellatur ibi casus.

Ad 10. Ad aliud dicendum est quod logicus est artifex intelligibilis. Et quia
 25 abstractum magis est intelligibile quam etiam concretum, ideo secundum logicum abstractum derivatur a concreto. Sed grammaticus est artifex sensibilis. Et quia concretum magis potest sentiri quam abstractum, derivatur ab abstracto etc.

²³ comp. 'applicô' habet P

Lectio II

EORUM QVAE DICUNTUR ALIA QUIDEM (2, 1a16)

Divisio

Superius determinavit Auctor sive posuit quasdam definitiones, in hac parte
5 ponit quasdam divisiones, et sequitur pars illa in qua ponit quasdam regulas; et
sunt in praesenti lectione duae partes principales.

Prima in duas secundum quod ponit duas divisiones. In prima ponit primam,
in secunda secundam. Secunda ibi: *Eorum quae sunt alia de subiecto* etc.
(2, 1a20).

10 Illa secunda in quattuor secundum quod ponit quattuor membra illius
divisionis. In prima ponit primum, in secunda ponit secundum, in tertia ponit
tertium, in quarta ponit quartum. Secunda ibi: *alia autem in subiecto* etc.
(2, 1a23), tertia ibi: *alia vero et de subiecto* etc. (2, 1a29), quarta ibi: *alia vero
neque de subiecto* etc. (2, 1b3).

15 Secunda pars principalis in duas secundum quod ponit duas regulas. In prima
ponit primam, in secunda ponit secundam. Prima ibi: *Quando alterum de altero*
etc. (3, 1b10), secunda ibi: *Diversorum generum* etc. (3, 1b16). Haec est
divisio²⁴ lectionis.

Sententia

20 Circa primam partem sic procedit Auctor dicens quod eorum quae dicuntur alia
secundum complexionem, ut 'homo vincit' 'homo currit', alia sine
complexione, ut 'homo' per se et 'currit' per se. Vel aliter potest dici, quod
idem est, quod eorum quae dicuntur alia sunt complexa, alia incomplexa.
Complexa sunt ut orationes, ut cum dicitur 'homo currit' 'homo²⁵ vincit',
25 incomplexa ut dictiones, ut cum dicitur 'homo' 'animal' 'bos'.

Hoc habito ponit secundam divisionem dicens quod eorum quae sunt alia
vero dicuntur de subiecto et non sunt in subiecto, ut homo dicitur de aliquo

²⁴ divisio] sententia P

²⁵ currit post homo exp. P ut v.

homine et non est in aliquo homine, alia sunt in subiecto et non dicuntur de subiecto, ut albedo Socratis est in Socrate et non dicitur de Socrate (et ostendit quid sit esse in dicens quod omne illud inest²⁶ quod ponitur in subiecto non ut²⁷ pars sed ut accidens in subiecto; verbi gratia, grammatica est in subiecto non ut²⁸ pars sed ut accidens). Et similiter alia sunt quae dicuntur de subiecto et sunt in subiecto, ut scientia dicitur de subiecto, scilicet de grammatica, et est in subiecto, ut scientia in anima. Alia vero sunt²⁹ quae neque³⁰ sunt in subiecto neque dicuntur de subiecto, ut aliquis³¹ homo non dicitur de aliquo homine neque est in aliquo homine, et similiter omnia individua non dicuntur de subiecto neque sunt in subiecto, cum a prima substantia nulla sit praedicatio et individua [si] sint [a] prima substantia. Et hoc est quod dicit: *Eorum quae sunt alia* | 5vb | *de subiecto* etc. (2, 1a20).

Hoc habito sequitur secunda pars principalis, in qua ponit duas regulas. Et primo ponit primam, dicens quod cum alterum de altero praedicatur, quicquid praedicatur de praedicato, et de subiecto. Verbi gratia: animal praedicatur de homine, et quicquid praedicatur de animal, praedicatur de homine. † Quia si homo praedicatur de animali et animal de substantia, homo praedicabitur de substantia. † Unde si homo est animal et animal est substantia, et homo substantia erit; et similiter aliquis homo est homo, et homo est animal, [et animal est substantia, homo erit substantia, et similiter aliquis homo est homo, et homo est animal], aliquis homo est animal. Et hoc est quod dicit: *Quando alterum de altero* etc. (3, 1b10).

Hoc habito ponit aliam regulam³² dicens quod diversorum generum et non subalternatim positorum³³ diversae sunt species et differentiae, ut animal et scientia sunt diversae species et habent diversas differentias, sicut animal habet istas differentias gressibile volatile bipes et scientia vero non. Haec est sententia lectionis.

²⁶ illud inest] *transp. P*

²⁷ non ut] *transp. P*

²⁸ non ut] *transp. P*

²⁹ sunt] dicuntur *P*

³⁰ neque] modo *P a.c.*

³¹ aliquis] *add. al. ma. s.l.*

³² regulam *ex rationem corr. P*

³³ positorum] praedicamentorum *P*

Quaestiones

Q1. Circa partem istam dubitentur quaedam. Et quaeritur et videtur primo quod Auctor pervertat ordinem. Ipse definit primam divisionem per dici et secundam per esse. Sed prius est esse quam dici. Ergo ante primam secunda
5 debet poni. Cum ergo non ponat, videtur ordinem pervertere.

Q2. Praeterea videtur quod secunda divisio non deberet hic poni, quia quod positum est in uno libro non debet poni in alio. Sed Auctor ponit in *Libro sex principiorum* istam divisionem: Eorum quae sunt quaedam dicuntur de subiecto et non sunt in subiecto, et quaedam sunt in subiecto et non dicuntur de subiecto,
10 <et quaedam dicuntur de subiecto et sunt in subiecto> et quaedam sunt quae non dicuntur de subiecto neque sunt in subiecto. Ergo non deberet ponere in isto libro illam divisionem.

Q3. Praeterea quaeritur quo modo diversimode Auctor ponit istam divisionem in *Libro sex principiorum* et in isto libro.

Q4. Praeterea quaeritur quare in *Libro sex principiorum* ponit pauciora membra in illa divisione et in isto libro plura.

Q5. Praeterea quaeritur quare auctor in *Libro sex principiorum* non ponit quartum membrum, quod est: Eorum quae sunt quaedam sunt quae non dicuntur de subiecto neque sunt in subiecto, sicut ponit in isto libro.

20

Solutio

Ad 1. Ad primum istorum dicendum est quod de istis divisionibus potest loqui dupliciter, aut per comparisonem [e] ad ea quibus ordinantur³⁴ aut per intentionem Auctoris. Si per comparisonem ad ea quibus ordinantur, sic prior est secunda, sicut tu obicis. Si per comparisonem ad intentionem Auctoris, sic
25 prior est prima. Vel aliter. Quia iste Auctor dividit primam divisionem per dicibile, secundam per ens, et quia iste Auctor est sermocinalis [et dicibilis] et non realis, et per dicibile denotatur sermo et non per ens, ideo potius determinat Auctor de prima divisione quam de secunda.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod quando dicitur “illud quod
30 positum³⁵ est in uno libro non debet poni in alio”, hoc verum est eodem modo,

³⁴ ordinantur] -entur P

³⁵ positum] ponit P

tamen diversimode illud quod positum³⁶ est in uno libro bene potest poni in alio; et sic est hic, quia Auctor ponit istam divisionem in *Libro sex principiorum* ut dividat formam, in isto libro ponit ut dividat ens.

5 **Ad 3.** Et per hoc patet quo modo diversimode ponit istam divisionem in *Libro sex principiorum* et in isto libro.

Ad 4. Ad aliud dicendum est quod in *Libro sex principiorum* ponit illam divisionem ut dividat formam, et ponit in isto libro ut dividat ens. Sed pauciora competunt formae quam enti. Ideo etc.³⁷

10 **Ad 5.** Ad ultimum dicendum est quod quartum membrum non competit formae, cum omnis forma sit in aliquo subiecto. Et alia tria competunt formae. Ideo etc.

Quaestiones

15 **Q6.** Hoc habito quaeritur de dictis in littera. Ipse dicit pro regula: “Quando alterum de altero praedicatur, quidquid praedicatur de praedicato, et de subiecto.” Contra: Animal praedicatur de homine. Ergo quicquid praedicatur de animali praedicatur de homine. Sed genus praedicatur de animali, quia animal est genus. Ergo genus praedicabitur de homine. Sed hoc falsum est. Ergo falsum dicit quando dicit: “Quando alterum de altero etc.”³⁸

20 **Q7.** Praeterea. Ipse dicit quod diversorum generum et non subalternatim positorum, id est quorum unum non ponitur sub altero, diversae sunt species et

³⁶ positum] ponit P

³⁷ Cf. Robertus Kilwardby *Notulae super “Librum sex principiorum”* (MS Madrid, Biblioteca Universitaria 73, f. 72ra; MS Venezia, Biblioteca Marciana 2528, f. 21va): “De hoc quod solet quaeri hic, an divisio ista debeat esse trimembris aut quadrimembris, dicimus quod quadrimembris, cum sit forma substantialis particularis sicut accidentalis. Ponunt tamen hic quidam quod debeat esse hic trimembris et in *Praedicamenta* quadrimembris cum divisit ibi ens vel quod est, unde quia prima substantia est sub eo quod est, et ei convenit haec particula quae est ‘neque esse in neque dici de’; sed hic dividit formam, sed forma non comprehendit sub se quod est hoc aliquid in genere substantiae, et ob hoc debuit hic omitti quartum membrum. Sed sic ponentes non respiciunt quod prius diximus, quia hic dividit formam ut est ordinabilis et quod convertuntur ens ordinabile et forma ordinabilis et quod similiter sit forma substantialis particularis sicut accidentalis. Magis ergo debet apponi in libro quam omitti.”

³⁸ Aristoteles, *Categoriae* 3, 1b10.

differentiae.³⁹ Contra: Substantia et quantitas sunt diversa genera et <non> sunt subalternatim posita, quia unum non ponitur | 6ra | <sub altero>, et habent eandem speciem, scilicet hanc speciem corpus.

Solutio

5 **Ad 6.** Ad primum dicendum est quod ista regula intelligenda est sic: Quando alterum de altero praedicatur, quicquid praedicatur de praedicato ut de subiecto sibi et in linea praedicamentali. Et ideo non sequitur quod si genus praedicetur de animali, quod propter hoc praedicetur de homine.

10 **Ad 7.** Ad aliud dicendum est quod dicitur "Diversorum generum et non subalternatim positorum diversae sunt species et differentiae" vel eadem diversimode acceptae; et sic est hic, quia corpus est species quantitatis quando dicit trinam dimensionem, scilicet longitudinem latitudinem profunditatem, et est species substantiae quando dicit illud quod subiacet illi trinae dimensionem. Et sic patet quod corpus potest esse species quantitatis et substantiae.

Lectio III

15

EORUM QUAE SECUNDUM NULLAM COMPLEXIONEM (4, 1b25)

Divisio

Superius determinavit Auctor de antepaedicamentis, in hac parte determinat de praedicamentis. Et illa primo in duas. In prima determinat de illis in generali, in
20 secunda in speciali. Secunda ibi: *Substantia <vero> est quae proprie etc.* (5, 2a12).

Et ista secunda in quinque. In prima determinat de substantia, in secunda de quantitate, in tertia de relatione, in quarta de qualitate, in quinta breviter se expedit de aliis sex. Prima ibi: *Substantia <vero> est etc.* (5, 2a12), secunda ibi:
25 *Quantitatis autem etc.* (6, 4b20), tertia ibi: *Ad aliquid vero talia dicuntur etc.*

³⁹ Aristoteles, *Categoriae* 3, 1b17.

(7, 6a36), quarta ibi incipit: *Qualitatem vero dico* etc. (8, 8b25), quinta ibi: *Recipit autem facere et pati* etc. (9, 11b1).

Prima adhuc in duas. In prima determinat⁴⁰ de substantia secundum se, in secunda determinat de substantia secundum eius proprietates. Secunda ibi:

5 *Commune autem est omni substantiae* etc. (5, 3a7).

Prima pars cum alia praecedente est de praesenti lectione, et sic in praesenti lectione sunt duae partes principales. In prima parte Auctor⁴¹ determinat in generali de praedicamentis, in secunda determinat de substantia secundum se. Secunda ibi: *Substantia vero* etc. (5, 2a12).

10 Prima istarum in tres. In prima determinat de praedicamentis in generali, in secunda manifestat unumquodque per exempla, in tertia removet dubium. Secunda ibi: *Est autem substantia* etc. (4, 1b27), tertia ibi: *Singula igitur* etc. (4, 2a5).

Tunc sequitur secunda pars principalis, in qua determinat de substantia secundum se. Et illa in duas. Quia cognita divisione per primam et secundam, ideo in prima notificat quid sit prima et secunda substantia, in secunda⁴² comparat illas substantias ad invicem. Secunda ibi: *Manifestum est autem* etc. (5, 2a18).

Prima in duas. In prima ostendit quid sit prima substantia, in secunda ostendit quid sit secunda. Secunda ibi: *Secundae vero substantiae* (5, 2a14).

Hoc habito sequitur pars illa in qua comparat illas substantias ad invicem, quae ibi incipit: *Manifestum est* etc. (5, 2a18). Et illa in tres. In prima comparat secundas substantias ad accidentia et ad primas, in secunda comparat secundas substantias inter se, in tertia⁴³ ostendit quod sola genera et species sunt 25 secundae substantiae. Secunda ibi: *Secundarum vero substantiarum* etc. (5, 2b8), tertia ibi: *Merito post principales substantias* etc. (5, 2b30).

Prima istarum in duas. In prima comparat secundas substantias⁴⁴ ad accidentia, in secunda comparat secundas et accidentia ad primas. Secunda ibi: *Alia vero omnia* etc. (5, 2a32).

⁴⁰ determinat iter. P a.c.

⁴¹ auctor] ex doctor corr. P

⁴² secunda] -o P

⁴³ tertia] secunda P

⁴⁴ substantias iter. P

Et ista secunda in duas. In prima facit hoc, in secunda infert quoddam correlarium. <Secunda ibi:> *Non ergo existentibus primis*⁴⁵ etc. (5, 2b6).

Tunc sequitur pars illa in qua comparat secundas substantias inter se. Et illa in duas. In prima facit hoc, in secunda comparat primas inter se. Prima ibi:
5 *Secundarum <vero> substantiarum* etc. (5, 2b8), secunda ibi: *Similiter autem et principalium* etc. (5, 2b26).

Prima adhuc in duas. In prima ostendit quod secundae substantiae quae sunt species magis sunt substantiae quam secundae substantiae quae sunt genera, in secunda comparat secundas substantias <quae sunt species> inter se. Secunda
10 ibi: *Ipsarum vero specierum* etc. (5, 2b22).

Prima in duas secundum quod probat per duas rationes quod secundae substantiae quae sunt species sunt magis substantiae quam secundae substantiae quae sunt genera. In prima hoc probat per unam rationem, in secunda per aliam. Secunda ibi: *Amplius autem principales* etc. (5, 2b15).

Tunc sequitur pars illa in qua ostendit quod sola genera et species dicuntur
15 secundae substantiae. Et illa in duas secundum quod hoc probat per duas rationes. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Prima ibi: *Merito* etc. (5, 2b30), secunda ibi: | 6th | *Amplius* etc. (5, 2b38). Haec est divisio⁴⁶ praesentis lectionis.

20

Sententia

Circa primam partem sic procedit Auctor dicens quod omne incomplexum aut significat substantiam aut quantitatem aut qualitatem aut ad aliquid sive relationem aut ubi aut quando aut situm esse aut habere aut facere sive actionem aut pati sive passionem, id est omne incomplexum aut est substantia aut
25 quantitas aut qualitas et sic de aliis.

Hoc habito manifestat unumquodque per exempla dicens quod substantia est, ut figuraliter et exemplariter dicatur, sicut homo equus, quantitas [b] ut bicubitum tricubitum, qualitas ut album nigrum, ad aliquid sive relatio ut duplum, ubi ut esse in loco, quando ut heri hodie, situm esse ut sedet iacet,

⁴⁵ primis *Pac*_{CsCh} : om. c

⁴⁶ divisio] sententia P

habere ut calciatum⁴⁷ esse, facere sive actio ut secare, pati sive passio ut secari uri. Hoc est quod dicit: *Est autem substantia etc.* (4, 1b27).

Hoc habito removet dubium dicens: Ex hoc quod dictum <est> posset aliquis⁴⁸ dubitare quod incomplexa significant affirmationem. Et hoc removet
 5 dicens quod nulla incomplexa significant affirmationem. Et hoc probat: Quia omnis affirmatio aut est vera aut falsa, sed incomplexa non significant verum vel falsum, ut cum dicitur 'homo' per se, ergo incomplexa non significant affirmationem. Et hoc est quod dicit: *Singula igitur etc.* (4, 2a5).

Hoc habito sequitur secunda pars principalis, in qua determinat Auctor de
 10 substantia secundum se [dicens]. Et primo ostendit quid sit prima substantia dicens quod prima substantia est quae neque dicitur de subiecto neque est in subiecto, et quae proprie et principaliter et maxime dicitur substantia, ut cum dicitur aliquis homo, aliquis homo est prima substantia et non dicitur de subiecto neque est in subiecto. Et hoc est quod dicit: *Substantia vero etc.*
 15 (5, 2a12).

Hoc habito ostendit quid sit secunda substantia dicens quod secundae substantiae sunt species et genera illarum specierum, in quibus ponuntur primae substantiae, ut aliquis homo, qui est prima substantia, ut dictum est⁴⁹, in secunda substantia quae est homo.

Hoc habito comparat secundas substantias ad accidentia dicens quod
 20 secundae substantiae praedicantur de primis secundum nomen et rationem, sicut homo et aliquis homo praedicantur secundum nomen, quia 'homo' et 'aliquis homo' idem sunt, et praedicantur secundum rationem⁵⁰, quia hoc quod est aliquis homo habet eandem definitionem quam homo, quia homo est animal
 25 rationale mortale, et similiter aliquis homo est animal rationale mortale, et sic secundae praedicantur secundum nomen et rationem de primis. Sed accidentia non praedicantur de primis secundum nomen et rationem. Licet sit reperire aliqua accidentia in aliquibus praedicari secundum nomen, tamen secundum rationem non possunt praedicari. Unde licet album praedicetur de aliquo
 30 corpore secundum nomen, non tamen praedicatur secundum rationem sive

⁴⁷ calciatum] -us P

⁴⁸ aliquis] -quid P

⁴⁹ dictum est] dicitur P

⁵⁰ sicut...rationem] lectio fortasse corrupta

secundum definitionem, quia album⁵¹ habet sic definiri: album est disgregativum visus, et corpus non habet istam definitionem, et ideo etc. Et hoc est quod dicit: *Manifestum est* etc. (5, 2a18).

Hoc habito comparat secundas et accidentia ad primas dicens quod omnia
 5 alia a primis substantiis, scilicet secundae substantiae et accidentia, aut dicuntur de primis substantiis aut sunt⁵² in primis substantiis; dicuntur de primis substantiis sicut secundae, sunt in primis sicut accidentia. Et hoc est quod dicit: *Alia vero omnia*⁵³ etc. (5, 2a32).

Hoc habito infert quoddam correlarium dicens quod ex quo ita est quod
 10 omnia alia a primis substantiis aut dicuntur de primis aut sunt in primis, manifestum ergo est ex hoc quod destructis primis substantiis impossibile est aliquid eorum remanere. Et hoc est quod dicit: *Non ergo* etc. (5, 2b6).

Hoc habito sequitur pars illa in qua Auctor ostendit quod secundae substantiae quae sunt species magis sunt substantiae quam secundae substantiae
 15 quae sunt genera. Et hoc probat per duas rationes. Prima talis est: Substantia quae est propinquior primae substantiae magis est substantia quam illa substantia quae est remotior, sed secundae substantiae quae sunt species magis sunt propinquiores primae substantiae quam substantiae secundae quae sunt genera, | 6va | sicut patet in linea praedicamentali, ergo secundae substantiae
 20 quae sunt species magis sunt substantiae⁵⁴ quam secundae substantiae quae sunt genera. Hoc est quod dicit: *Secundarum vero* etc. (5, 2b8).

Hoc habito ponit aliam rationem ad hoc idem. Quae talis est: Primae substantiae dicuntur magis substantiae quia pluribus substant, ergo illa substantia dicitur magis substantia quae pluribus substat, sed secundae
 25 substantiae quae sunt species pluribus substant quam secundae substantiae⁵⁵ quae sunt genera (et quod secundae substantiae quae sunt species pluribus substant quam secundae quae sunt⁵⁶ [quae] genera <patet>, quia species substat generi et omnibus quibus substat genus, sed genus non substat speciei, sed

⁵¹ album] corpus exp. et album in marg. add. P

⁵² aut sunt iter. P et canc. al. man.

⁵³ alia vero omnia cP^{sup}: omnia alia P

⁵⁴ quae sunt genera post substantiae exp. P

⁵⁵ quae sunt species magis sunt substantiae quam secundae post quam secundae substantiae
 canc. P

⁵⁶ quae sunt canc. al. man., sed retinendum censeo

omnibus quae ponuntur supra se solum, et ideo pluribus substant secundae substantiae quae sunt species quam secundae quae sunt genera), et ideo magis sunt substantia. Et hoc est quod dicit: *Amplius* etc. (5, 2b15).

Hoc habito comparat secundas substantias inter se dicens quod secundarum
5 substantiarum una non est magis substantia alia, unde nihil familiarius assignaveris de aliquo homine quod sit homo quam de aliquo equo quod sit equus. Et hoc est quod dicit: *Ipsarum vero* etc. (5, 2b22).

Hoc habito comparat primas substantias inter se dicens quod similiter est in
10 primis substantiis quod primarum substantiarum una non potest esse magis substantia quam alia, quia aliquis homo non est magis substantia quam aliquis bos. Et hoc est quod dicit: *Similiter autem* etc. (5, 2b26).

Hoc habito ostendit Auctor quod sola genera et species dicuntur secundae substantiae. Et hoc per duas rationes. Prima talis est: Solum illa quae indicant
15 primas substantias sunt secundae substantiae, sed sola genera et species indicant primas substantias, et non alia, ergo sola genera et species sunt secundae substantiae. Et hoc est quod dicit: *Merito* etc. (5, 2b30).

Hoc habito ponit aliam rationem ad hoc idem. Quae talis est: Primae substantiae dicuntur primae quia primo substant et omnibus aliis, ergo secundae substantiae dicuntur⁵⁷ secundae quia secundo substant post primas substantias,
20 sed <sola> genera et species sunt huiusmodi, ergo sola genera et species, et non alia, dicuntur secundae substantiae. Haec est sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

Q1. Circa partem istam quaeritur de hoc quod Auctor dicit quod omne incomplexum aut est <substantia aut> qualitas aut quantitas et sic de aliis.

25 **Contra.** Ens est incomplexum, et non est substantia neque quantitas et sic de aliis⁵⁸, ergo etc.

Q2. Praeterea quaeritur quare potius definit incomplexum per affirmationem quam per negationem.

⁵⁷ dicuntur] debent P

⁵⁸ contra...aliis iter. P et canc. al. man.

Q3. Praeterea, ipse dicit quod nullum incomplexum significat <verum vel falsum>.⁵⁹ Contra⁶⁰. Hoc verbum 'curro' significat verum vel falsum, et est incomplexum, ergo etc.

Solutio

5 **Ad 1.** Ad primum dicendum: Quando dicitur quod omne incomplexum aut est substantia aut est quantitas⁶¹ et sic de aliis, hoc intelligendum est de incomplexo univoco et non aequivoco, et quia ens est incomplexum⁶² aequivocum sive analogum et non est univocum, ideo non valet obiectio.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod incomplexum magis significatur per
10 affirmationem quam per negationem, et ideo etc.

Ad 3. Ad tertium dicendum est: Quando dicit quod omne incomplexum non significat neque verum neque falsum, hoc intelligendum est de incomplexo secundum rem et <non> secundum vocem, et quia hoc verbum 'curro' sit incomplexum <secundum vocem et non secundum rem, ideo etc.>

Quaestiones

15 **Q4.** Hoc habito quaeritur de dictis in littera. Et primo videtur quod non deberet determinare de substantia, quoniam quod determinatur in una scientia non debet determinari in alia, sed in *Libro metaphysicae* determinatur de substantia, ergo non deberet hic determinare de substantia.

20 **Q5.** Praeterea quaeritur quo modo in isto libro et in *Libro metaphysicae* differenter determinatur de substantia.

Q6. Praeterea quaeritur quare Auctor non ponit istam divisionem: Substantiarum alia prima, alia secunda, sicut supponit.

25 **Q7.** Praeterea quaeritur, cum duplex sit divisio, per se et per accidens, per se triplex, quaedam est vocis in significationes et quaedam totius in partes et

⁵⁹ verum vel falsum *supplevi* : fenestram fere tres vocum capacem habet P

⁶⁰ contra] praeterea P

⁶¹ aut est substantia aut est quantitas] aut est quantitas aut est substantia P

⁶² incomplexum] -pletum P

quaedam generis⁶³ in species, et per accidens triplex, quia quaedam sunt subiecti in accidentia et quaedam accidentis⁶⁴ | 6vb | in subiecta et quaedam accidentis in accidentia, et ideo quaeritur cuius sit illa divisio aut vocis in significationes, et sic de aliis.

5 **Q8.** Praeterea, <cum> duplex sit substantia, composita et simplex, quaeritur quam substantiam⁶⁵ Auctor dividat hic.

Q9. Praeterea videtur quod prius deberet determinare de relatione quam de substantia, quia prius est via quam terminus viae. Sed relatio est via ad substantiam, quia substantia exit in esse per relationem. Ergo prius est relatio
10 quam substantia. Et de priori etc. Ergo prius deberet determinare de relatione quam de substantia.

Solutio

Ad 4. Ad primum istorum dicendum est quod quando dicitur “quod determinatum est in una scientia non debet determinari in alia”, hoc verum est
15 eodem modo, tamen diversimode bene potest; et sic est hic, quia in isto libro determinatur de substantia prout ordinabile in genere et in *Libro metaphysicae* prout est essentia quaedam.

Ad 5. Et per hoc patet quo modo diversimode determinatur de substantia in isto libro et in *Libro metaphysicae*.

20 **Ad 6.** Ad aliud dicendum est quod in isto libro Auctor determinat de substantia in quantum est genus et non de substantia in quantum est subiectum. Et quia ista divisio, Substantiarum alia prima, alia secunda, non convenit substantiae prout est genus, sed prout est subiectum, ideo potius supponit istam
divisionem quam ponat.

25 **Ad 7.** Ad aliud dicendum est quod ista divisio est subiecti in accidentia, quia fit per primo stare et secundo stare, et quia primum stare et secundum stare sunt accidentia substantiae, ideo etc.

Ad 8. Ad aliud quod quaeritur, de qua substantia determinatur ibi, dicendum est quod Auctor determinat ibi de substantia composita.

⁶³ generis] totius *P*

⁶⁴ et quaedam accidentis *iter. P*

⁶⁵ substantiam] divisionem *P*

Ad 9. Ad ultimum dicendum est quod licet sit relatio via⁶⁶ ad aliquam substantiam, non tamen est via ad omnem substantiam, et ideo non sequitur quod prius deberet determinare de relatione quam de substantia.

Lectio IV

5 COMMUNE <AUTEM>⁶⁷ EST OMNI SUBSTANTIAE IN SUBIECTO NON (5, 3a7)

Divisio

Superius determinavit Auctor de substantia secundum se, in hac parte determinat de ipsa secundum eius proprietates.

Et ista in sex secundum quod ponit Auctor sex proprietates substantiae. In
10 prima ponit primam, in secunda ponit secundam, in tertia ponit tertiam, et sic deinceps. Prima ibi: *Commune autem est*⁶⁸ etc. (5, 3a7), secunda ibi: *Inest autem substantiis* etc. (5, 3a33), tertia ibi: *Omnis autem substantia* etc. (5, 3b10), quarta ibi: *Inest autem substantiis nihil*⁶⁹ *esse contrarium* etc. (5, 3b25), quinta ibi: *Videtur autem* etc. (5, 3b33), sexta ibi: *Maxime autem*⁷⁰
15 etc. (5, 4a10).

Quinque primae sunt de praesenti lectione. Et sic in praesenti lectione sunt quinque partes principales. Quarum prima in quattuor. In prima declarat sive ponit primam proprietatem substantiae, in secunda ostendit quod illa proprietas debet convenire omni substantiae, in tertia ostendit quod illa proprietas non
20 convenit soli substantiae sed differentiae, in quarta removet dubium. Secunda ibi: *Principalis namque substantia* etc. (5, 3a7), tertia ibi: *Non est autem hoc proprium*⁷¹ etc. (5, 3a21), quarta ibi: *Non nos*⁷² *conturbant*⁷³ etc. (5, 3a28).

⁶⁶ relatio via] *transp. P*

⁶⁷ autem addidi cum *P^{sup.}*

⁶⁸ autem est] *cP^{sup.}* : est autem *P*

⁶⁹ nihil] *P hic et bis infra* : et nihil illis *ac* : nihil illis *cAbCsCh*

⁷⁰ autem] *P hic et semel infra cum a* : vero *P semel infra cum c*

⁷¹ proprium] *P hic et infra* : substantiae proprium *c*

Secunda pars principalis, in qua ponit Auctor secundam proprietatem substantiae, in duas. In prima ponit illam⁷⁴, in secunda ostendit quod illa proprietas non convenit primae substantiae sed secundae et differentiae. Prima ibi: *Inest autem substantiis* etc. (5, 3a33), <secunda ibi: *A principali namque* etc. (5, 3a36)>.

Tertia pars principalis, in qua ponit Auctor tertiam proprietatem substantiae, in duas. In prima ponit illam proprietatem, in secunda removet dubium. Secunda⁷⁵ ibi: *Non autem simpliciter* etc. (5, 3b18).

Quarta pars principalis, in qua ponit Auctor quartam proprietatem substantiae, in duas. In prima ponit illam proprietatem, in secunda ostendit quod illa proprietas non soli convenit substantiae, sed quantitati. Prima ibi: *Inest autem substantiis nihil*⁷⁶ *esse contrarium* etc. (5, 3b25), secunda ibi: *Non est autem hoc substantiae proprium* etc. (5, 3b27).

Quinta pars principalis, in qua Auctor ponit quintam proprietatem substantiae remanet indivisa. Haec est divisio⁷⁷ praesentis lectionis.

Sententia

Circa partem primam sic procedit, et primo ponit primam proprietatem substantiae dicens quod commune est omni substantiae non esse in subiecto; unde non esse in subiecto est proprium substantiae.

Hoc habito ostendit quod illud proprium convenit omni substantiae, | 7^a | dicens quod convenit primae substantiae quia prima substantia non est in subiecto neque dicitur⁷⁸ de subiecto. Similiter convenit secundae substantiae ista proprietas quae est non esse in subiecto, quia secunda substantia praedicatur de subiecto secundum nomen et definitionem, et quo<d>cumque praedicatur de aliquo subiecto in nomine et definitione non est in subiecto. Et sic substantia secunda non est in subiecto neque prima, sicut visum est. Sed omnis substantia

⁷² non nos] *P hic et infra* : + vero *ac*

⁷³ conturbant] *P hic et infra* : -ent *ac*

⁷⁴ illam] illata *P^{a.c.}*

⁷⁵ in *ante* secunda *exp. P*

⁷⁶ nihil] *P hic, supra et infra* : et nihil illis *ac* : nihil illis *c_{AbCsCh}*

⁷⁷ divisio] sententia *P*

⁷⁸ dicitur] dividitur *P*

aut est prima aut secunda. Ergo omnis substantia non est in subiecto. Et sic patet quod ista proprietas quae est non esse in convenit omni substantiae.

Hoc habito ostendit quod ista proprietas non solum contingit substantiae, sed differentiae, dicens quod differentia est quae praedicatur nomine et definitione
5 de subiecto. Sed omne quod praedicatur nomine et definitione de subiecto non est in subiecto. Ergo differentia non est in subiecto. Et sic patet quod ista proprietas quae est non esse in subiecto non solum convenit substantiae, sed differentiae. Et hoc est quod dicit: *Non est autem hoc proprium*⁷⁹ etc. (5, 3a21).

Hoc habito removet dubium dicens quod † ex hoc quod substantiae propter
10 hoc quod in substantiis † quod non essent substantiae. Hoc removet dicens quod licet partes substantiae sint in substantiis, propter hoc non sequitur quod non sint substantiae, quia partes substantiae non <sunt> in substantiis sicut accidens in subiecto sed sunt in substantiis sicut pars in suo toto. Et hoc est quod dicit: *Non nos*⁸⁰ *conturbant*⁸¹ etc. (5, 3a28).

Hoc habito sequitur pars illa in qua ponit secundam proprietatem
15 substantiae, quae talis est: proprium univoce praedicari. Et hoc est quod dicit: *Inest autem substantiis* etc. (5, 3a33).

Hoc habito ostendit Auctor quod ista proprietas non convenit primae⁸² substantiae sed secundae et differentiae dicens † prima substantia non prima † a
20 prima substantia nulla est praedicatio, sicut Auctor dicit. Ergo non praedicatur univoce. Ergo ista proprietas quae est univoce <praedicari> non convenit primae substantiae sed secundae et differentiae. Et hoc probat quia secunda substantia et differentia praedicantur nomine et definitione. Et illud quod praedicatur nomine et definitione de aliquo praedicatur univoce. Ergo ista
25 proprietas quae est praedicari univoce convenit substantiae secundae et differentiae. Et hoc est quod dicit: *A principali namque*⁸³ *substantia* etc. (5, 3a36).

Hoc habito ponit tertiam⁸⁴ proprietatem substantiae dicens quod proprium est substantiae hoc aliquid significare sub appellationis figura. Et hoc probat

⁷⁹ proprium *P* hic et supra : substantiae proprium *c*

⁸⁰ non nos *P* hic et supra : + vero *ac*

⁸¹ conturbant *P* hic et supra : -ent *ac*

⁸² primae iter. et exp. *P*, ut v.

⁸³ namque *c* : neque *P*

⁸⁴ tertiam] secundam *P*

quia prima substantia hoc aliquid significat et videtur significare, et similiter secunda quia licet non significat hoc aliquid sed quale quid, tamen videtur significare hoc aliquid sub appellationis figura, id est quantum ad modum supponendi. bemærk at "appellatio" her oversættes til "suppositio". Antyder en
 5 periode hvor den gamle brede brug af appellatio er ved at være erstattet af suppositio Et hoc est quod dicit: *Omnis autem substantia etc.* (5, 3b10).

Hoc habito removet dubium dicens quod ex hoc quod dictum est quod secundae substantiae significant quale quid posset aliquis⁸⁵ dubitare quod propter hoc significarent qualitatem. Hoc removet dicens quod secundae
 10 substantiae non significant qualitatem sicut accidens; unde substantiae secundae non significant qualitatem sicut 'album', quia 'album' significat solam qualitatem. Et hoc est quod dicit: *Non autem simpliciter etc.* (5, 3b18).

Hoc habito ponit Auctor quartam proprietatem substantiae dicens quod proprium est⁸⁶ substantiae non suscipere contrarium. Et hoc probat quia prima
 15 substantia non suscipit contrarium neque secunda. Et hoc est quod dicit: *Inest autem substantiis nihil*⁸⁷ *esse contrarium etc.* (5, 3b25).

Hoc habito ponit quintam proprietatem substantiae dicens quod proprium est substantiae non suscipere magis et minus. Hoc probat quia una substantia non est magis substantia quam <altera> neque minus. Et hoc est quod dicit: *Videtur
 20 autem etc.* (5, 3b33). Haec est sententia lectionis.

Quaestiones

Q1. Circa istam lectionem quaeruntur quaedam⁸⁸, et primo quaeritur de prima proprietate: Vere⁸⁹ commune non est proprium. Sed non esse in subiecto est commune, sicut ipse dicit in littera. Ergo non est proprium. Ergo male dicit
 25 quando dicit quod non esse in subiecto <est proprium>.

Q2. Praeterea⁹⁰, secundae substantiae sunt in primis. Ergo etc.

⁸⁵ aliquis] -quid P

⁸⁶ est] eius P

⁸⁷ nihil P hic et bis infra : et nihil illis ac : nihil illis c_{AbCsCh}

⁸⁸ quaedam] quidem P

⁸⁹ vere] lectio fortasse corrupta

⁹⁰ praeterea] contra P, ut v.

Q3. Praeterea quaeritur quare potius notificat istam proprietatem per modum communitatis quam per modum proprietatis.

Solutio

Ad 1. Ad primum dicendum est quod proprium potest dupliciter considerari,
5 aut simpliciter aut secundum quid, et ita non esse in subiecto potest esse proprium secundum quid, licet non sit proprium simpliciter.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod substantiae secundae non sunt in primis ut accidens in subiecto sed ut superius | 7^b | in inferiori. Unde homo non est in Socrate ut in subiecto sed ut sit superius in inferiori. Et ideo etc.

10 **Ad 3.** Ad tertium dicendum est quod commune est commune simpliciter, proprium vero est proprium secundum quid, et ideo potius nominat istam proprietatem nomine communitatis quam nomine proprietatis.

15 **Q4.** Hoc habito quaeritur de hoc quod Auctor dicit quod a prima substantia nulla est praedicatio. Contra: Porphyrius⁹¹ dicit quod individua praedicantur. Et sunt primae substantiae. Ergo etc.

Q5. Praeterea, bene dicitur 'Socrates est Socrates'. Et tamen Socrates est prima substantia. Ergo etc.

20 **Q6.** Praeterea, ipse dicit quod proprium est substantiae hoc aliquid significare sub appellationis figura. Quaeritur quid appellatur ibi appellationis figura.

Q7. Praeterea ipse dicit quod album significat solam qualitatem⁹². Contra: Album idem est quod res alba. Ergo album significat rem. Non ergo solam
25 qualitatem.

Solutio

Ad 4. Ad primum istorum dicendum est quod praedicatio potest accipi dupliciter, aut large aut stricte. Si large, sic individua praedicantur, et sic

⁹¹ Porphyrius *Isagoge* 2, 17–22.

⁹² qualitatem] quanti- P

intendit Porphyrius. Si stricte, sic individua non possunt praedicari, et sic intendit Auctor quando dicit quod a prima substantia nulla <est> praedicatio.

Ad 5. Ad secundum dicendum est quod ibi accipitur praedicatio large et non stricte.

5 **Ad 6.** Ad tertium dicendum est quod ibi appellatur appellationis figura idem quod modus supponendi⁹³.

Ad 7. Ad quartum dicendum est quod licet album sit idem quod res alba, propter hoc non est 'album' signans⁹⁴ rem, immo potius supponit eam.

Quaestiones

10 **Q8.** Hoc habito quaeritur de quarta proprietate substantiae. Ipse dicit quod substantia non suscipit contrarium. Contra: Ignis et aqua sunt contraria. Et uterque est substantia. Ergo etc.

Q9. Praeterea, ipse dicit quod substantia non suscipit magis et minus. Contra: Dictum est quod secunda substantia quae est species magis est
15 substantia quam substantia quae est genus. Ergo per hoc substantia suscipit magis et minus.

Q10. Praeterea, una substantia est maior alia. Similiter et minus. Ergo substantia suscipit magis et minus.

Solutio

20 **Ad 8.** Ad primum istorum dicendum est quod ignis et aqua possunt dupliciter considerari: aut quantum ad eius⁹⁵ substantias aut quantum ad eius qualitates. Si quantum ad eius substantias, sic non sunt contraria. Si quantum ad eius qualitates, frigiditas humiditas et sic de aliis, sic sunt contraria.

Ad 9. Ad secundum dicendum est quod substantia potest dupliciter accipi:
25 aut secundum se aut quantum ad modum substandi. Si secundum se, sic substantia non suscipit magis et minus, et sic intelligit Auctor hic. Si quantum ad modum substandi, sic substantia suscipit magis et minus.

⁹³ aliquid *post* supponendi *exp. P*

⁹⁴ signans] sigus / *P*

⁹⁵ eius] / *P hic et infra*

Quaestiones

Q1. Circa illam lectionem primo quaeritur quot sunt proprietates substantiae et quae sunt.

Q2. Praeterea quaeritur utrum aliqua proprietas illarum¹¹¹ semper sit proprie proprium substantiae, et si sic, quaeritur quid sit illa.

Q3. Praeterea quaeritur quo modo differenter ista proprietas quae est susceptibile <esse> contrariorum conveniat substantiae et orationi.

Solutio

Ad 1. Ad primum dicendum est quod sunt sex proprietates substantiae. Prima talis est quod proprium est substantiae non esse in subiecto, secunda est quod proprium est substantiae univoce praedicari, tertia est quod proprium est substantiae hoc aliquid significare sub appellationis figura, quarta est quod proprium est substantiae non suscipere contrarium, qui<nta> est quod proprium est substantiae non suscipere magis et minus, sexta est quod proprium est substantiae cum sit una et eadem numero susceptiva <esse> contrariorum.

Ad 2. Ad aliud dicendum est quod una illarum est proprie proprium substantiae, scilicet sexta ista quod proprium est substantiae cum [non] sit una et eadem numero susceptiva esse¹¹² contrariorum.

Ad 3. < * * * > convenit substantiae quantum ad suam mutationem, sed orationi non quantum ad suam mutationem sed quantum ad mutationem rei.

Quaestiones

Q4. Hoc habito, Auctor dicit quod omnis <oratio> est invariabilis. Contra: Esse invariabile est <esse> indistinguibile. Ergo si omnis oratio sit invariabilis¹¹³, omnis oratio erit indistinguishibilis. Ergo nulla oratio potest distingui. Sed hoc falsum est. Ergo falsum dicit quando dicit quod omnis oratio invariabilis¹¹⁴.

¹¹¹ illarum] *lectio incerta*

¹¹² esse] est *P*

¹¹³ invariabilis] *lectio incerta*

¹¹⁴ invariabilis] *lectio incerta*

Q5. Praeterea, ipse dicit quod in eo <quod> res est vel non est dicitur oratio vera vel falsa. Contra. Si dicatur 'Homo est asinus', res istius orationis est, quia homo est et similiter asinus est. Ergo ista oratio est vera. Sed hoc falsum est. Ergo etc.

Solutio

5

Ad 4. Ad primum dicendum est quod¹¹⁵ potest oratio dupliciter accipi, secundum se aut secundum mutationem rei. Dico ergo quod licet omnis oratio¹¹⁶ sit invariabilis secundum se, tamen omnis oratio non est invariabilis secundum mutationem rei. Unde quando Auctor dicit quod omnis oratio est invariabilis,
10 ipse intelligit de oratione secundum se.

Ad 5. Ad secundum dicendum est quod hoc intelligendum est quod ab eo quod res est vel non est dicitur oratio vera vel falsa, eodem modo quo enuntiatur vera vel falsa per orationem (...) ¹¹⁷.

Lectio VI

15

QUANTITATIS <AUTEM> ALIUD CONTINUUM etc. (6, 4b20)

Divisio

Superius determinavit Auctor de substantia, in hac parte determinat de quantitate. Et dividitur in duas. In prima determinat de quantitate secundum eius substantiam, in secunda determinat de ipsa secundum eius proprietates. Secunda
20 ibi: *Amplius quantitati nihil est contrarium* etc. (6, 5b12).

Prima pars est de praesenti lectione. Et illa in duas. In prima ponit duas divisiones quantitatatis, in secunda manifestat illas. Secunda ibi: *Est autem discreta quantitas* etc. (6, 4b23).

¹¹⁵ accipi *post* quod *exp. P*

¹¹⁶ oratio] homo *P a.c.*

¹¹⁷ *una vox quam legere nequeo*

Et ista secunda in duas. In prima manifestat primam divisionem, in secunda manifestat secundam. Secunda ibi: *Amplius autem alia* etc. (6, 5a15).

Prima in duas. In prima manifestat primam divisionem in generali, in secunda in speciali. Secunda ibi: *Partium enim* etc. (6, 4b26). | 7vb |

5 Et ista in duas. In prima ostendit quod numerus et oratio sunt quantitates discretæ, in secunda ostendit [quantitates discretæ in secunda ostendit] quod linea et superficies et corpus et tempus et locus sunt quantitates continuæ. Secunda ibi: *Linea vero* etc. (6, 5a1).

10 Prima adhuc in duas. In prima ostendit quod numerus sit quantitas discreta, in secunda ostendit quod oratio est quantitas discreta. Secunda ibi: *Similiter autem* etc. (6, 4b31).

15 Et illa in duas. In prima ostendit quod oratio est quantitas [discreta. Secunda ibi: *Similiter autem* etc., et illa in duas. In prima ostendit quod oratio est quantitas], in secunda ostendit quod est quantitas discreta. Secunda ibi: *Ad nullum* etc. (6, 4b36).

20 Pars illa in qua manifestat secundam divisionem in tres. In prima ponit illam divisionem, in secunda manifestat illam, in tertia removet dubium. Scilicet prima ibi: *Amplius autem alia* etc. (6, 5a15), secunda ibi: *Lineae quidem particulae* etc. (6, 5a17), tertia ibi: *Amplius proprie autem* etc. (6, 5a39). Haec est divisio lectionis.

Sententia

25 Circa primam partem sic procedit Auctor et ponit duas divisiones quantitatis. Prima talis est quod quantitatis aliud est continuum, aliud discretum, id est quantita[ti]s alia continua, alia discreta. Secunda talis est quod quantita[ti]s alia est ex partibus habentibus positionem, alia est ex partibus non habentibus positionem.

Hoc habito manifestat illas divisiones et primo primam dicens quod quantitas¹¹⁸ discreta est ut numerus et oratio, quantitas continua ut linea superficies corpus locus et tempus.

¹¹⁸ quantitas] -tatis *P a.c.*

Hoc habito manifestat illam divisionem in speciali¹¹⁹. Et primo ostendit quod numerus sit quantitas discreta. Et intendit facere talem rationem: Omne¹²⁰ illud cuius partes non copulantur ad terminum communem est quantitas discreta. Sed partes numeri non copulantur ad terminum communem, quia quinque et
 5 quinque sunt partes huius quod est decem et quinque et quinque non copulantur ad terminum communem, scilicet ad decem, sed¹²¹ semper sunt discreta et separata a¹²² decem. Ergo numerus [ut] est quantitas discreta. Et hoc est quod dicit: *Partium enim* etc. (6, 4b26).

Hoc habito ostendit Auctor quod oratio sit quantitas discreta. Et primo
 10 ostendit quod sit quantitas. Et intendit facere talem rationem¹²³: Omne <illud> quod est mensura alicuius est quantitas¹²⁴. Sed oratio est mensura alicuius, scilicet syllabae, quia syllaba mensuratur brevis et longa per orationem. Ergo oratio est quantitas. Et hoc intelligendum est quando dicitur quod oratio est quantitas: in prolatione et non in scripto. Et hoc est quod dicit: *Similiter autem et oratio* etc. (6, 4b31).
 15

Hoc habito ostendit quod oratio sit quantitas discreta. Et intendit facere talem rationem: <Omne illud> cuius [per] partes non copulantur ad terminum communem est quantitas discreta. Sed partes orationis non copulantur ad terminum communem. Ergo oratio est quantitas discreta. Et hoc est quod dicit:
 20 *Ad nullum enim communem terminum* etc. (6, 4b36).

Hoc habito ostendit Auctor quod istae quinque quantitates, scilicet linea superficies corpus locus et tempus, sunt quantitates continuae. Et intendit facere talem rationem: Omne illud cuius partes copulantur ad terminum communem est quantitas continua. Sed partes illarum quinque qualitatum¹²⁵ copulantur ad
 25 terminum communem. Ergo linea et superficies et alia tria sunt quantitates continuae. Maior istius rationis non ponit Auctor in littera sed supponit. Minorem ponit in littera, hanc scilicet quod partes lineae et superficiei et

¹¹⁹ speciali] generali P

¹²⁰ omne] cum P

¹²¹ sed] non P

¹²² a] ad P

¹²³ ante rationem litteram d exp. P

¹²⁴ post quantitas fenestram fere 1-2 vocum capacem habet P

¹²⁵ qualitatum] proprietatum P

corporis et loci et <temporis>¹²⁶ copulantur ad terminum communem. Et hoc est quod dicit: *Linea vero continua est*¹²⁷ etc. (6, 5a1).

Hoc habito manifestat secundam¹²⁸ divisionem. Et primo ponit <eam> dicens quod quantita[ti]s alia est ex partibus non habentibus positionem, alia est
5 ex partibus habentibus positionem. Et hoc est quod dicit: *Amplius autem alia* etc. (6, 5a15).

Hoc habito manifestat istam divisionem dicens quod quantitates quae sunt ex partibus habentibus positionem sunt ut linea superficies corpus et locus, | 8^{fa} |
quantitates quae sunt ex partibus non habentibus positionem sunt ut numerus
10 oratio et tempus. Et manifestat quod linea et alia tria sunt quantitates habentes positionem quia eorum partes habent situm determinatum et potes assignare¹²⁹ ubi sitae sunt, sed partes numeri et orationis et temporis non habent situm determinatum nec potes assignare¹³⁰ ubi sitae sint nec¹³¹ habent ordinationem qua¹³² una ordinatur post aliam, et ideo numerus et oratio et tempus non sunt
15 quantitates habentes positionem, immo sunt quantitates non habentes positionem. Et hoc est quod dicit: *Lineae quidem* etc. (6, 5a17).

Hoc habito removet dubium. Quia posset aliquis¹³³ dubitare quod essent aliae quantitates per se ab illis¹³⁴ quae dictae sunt, hoc removet dicens quod solum quantitates quae dictae sunt <sunt> quantitates per se et nullae aliae. Sed
20 tamen si aliquis¹³⁵ assignet¹³⁶ aliquas quantitates, sicut actionem¹³⁷ et albedinem, illae non sunt quantitates per se sed per accidens. Unde licet albedo sit quantitas, tamen non est quantitas per se sed per accidens, scilicet in

¹²⁶ temporis *supplevi* : *fenestram fere 1-2 vocum capacem habet P*

¹²⁷ continua est *ac_{Cs}* : *continuat P* : *continuum est c*

¹²⁸ secundam] *primam P*

¹²⁹ assignare] *-i P*

¹³⁰ assignare] *-i P*

¹³¹ nec] *non P*

¹³² qua] *quia P*

¹³³ aliquis] *-quid P*

¹³⁴ illis] *aliis P*

¹³⁵ aliquis] *-quid P*

¹³⁶ assignet] *-at P a.c.*

¹³⁷ actionem] *positionem P*

quantum est in¹³⁸ aliquo subiecto. Et hoc est quod dicit: *Amplius proprie autem quantitates* etc. (6, 5a39). Haec est sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

Q1. Circa istam lectionem primo quaeritur utrum quantitas sit unum genus. Et videtur quod non. In quolibet genere est reperire unum solum indivisibile. Sed in quantitate sunt duo indivisibilia, scilicet punctus <et> linea¹³⁹. Ergo quantitas non est unum genus.

Q2. Praeterea quaeritur quare Auctor in genere substantiae incipit ab infimo, scilicet a prima substantia, in genere quantitatis incipit a supremo, scilicet a quantitate.

Q3. Praeterea quaeritur quare potius definit quantitatem in singulari quam in plurali. Et videtur quod potius deberet definire in plurali quam in singulari: † Ubi † est constructio proleptica. Et in constructione proleptica divisum debet poni in plurali et dividencia¹⁴⁰ in singulari. Ergo etc.

Q4. Praeterea quaeritur quare potius dicit “Quantitatis aliud continuum etc.” quam dicat “Quantita[ti]s alia continua etc.” Et videtur quod deberet dicere, quia ‘aliud’ est relativum [ad] et refertur ad quantitatem. Sed relativum et illud ad quod refertur debent esse eiusdem generis. Cum ergo ‘quantitas’ sit feminini generis, et similiter ‘aliud’. Ergo debet dicere “Quantita[ti]s alia continua etc.” et non “Quantitatis aliud continuum etc.”

Solutio

Ad 1. Ad primum dicendum est quod quantitatis est unum genus. Ad illud quod obicitur dicendum est quod quantitas potest dupliciter considerari: quantum ad metaphysicum aut quantum ad logicum. Si quantum ad metaphysicum, sic quantitas non est unum genus, immo duo, et sic habet duo

¹³⁸ in] tamen *vel* tantum *P*

¹³⁹ linea ! *P* : unitas *malim*, sed *eandem lectionem habet P^{inf}*

¹⁴⁰ dividencia] *lectio incerta*

indivisibilia, scilicet punctum et lineam¹⁴¹. Si quantum ad logicum, sic est unum genus, et sic habet unum indivisibile.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod Auctor in genere de substantia determinat de substantia in quantum magis substat, et quia substantia infima
5 magis substat quam suprema, ideo etc. Sed¹⁴² in genere de quantitate determinat Auctor de quantitate prout accidens, et quia accidens inhaeret, ideo in terminando de quantitate determinat de quantitate quae magis inhaeret, sed quantitas suprema magis inhaeret quam quantitas infima, et ideo etc.

Ad 3. Ad tertium dicendum est quod Auctor definit quantitatem prout est
10 genus¹⁴³, et quia quantitas est genus in singulari et non in plurali, et ideo etc. [ergo etc.]

Ad 4. Ad quartum dicendum est quod definit quantitatem prout genus, et quia quantitas est genus in neutro genere et non in feminino et 'aliud' est neutrum genus et 'alia' femininum, ergo etc.

15

Quaestiones

Q5. Praeterea quaeritur quare Auctor in terminando de substantia non dividit substantiam per suas species, et dividit quantitatem per suas species.

Q6. Praeterea, ipse dividit quantitatem discretam et quantitatem continuum. Ideo quaeritur quid sit quantitas continua et discreta.

20 **Q7.** Praeterea quaeritur quot sunt quantitates et quae sunt.

Q8. Praeterea quaeritur, cum corpus sit species quantitatis et substantiae, quo modo differenter est species utriusque. | 8rb |

Solutio

Ad 5. Ad primum dicendum est quod species substantiae sunt¹⁴⁴
25 innumerabiles et infinitae quantum ad nos, et ideo non dividit¹⁴⁵ substantiam

¹⁴¹ lineam / P : unitatem malim, sed eandem lectionem habet P^{sup}.

¹⁴² sed] et P

¹⁴³ in exp. P post genus

¹⁴⁴ sunt] et P

¹⁴⁵ dividit] definit P

per¹⁴⁶ suas species. Sed species quantitatis sunt numerabiles et terminatae, et ideo etc.

Ad 6. Ad secundum dicendum est quod quantitas discreta est cuius partes non copulantur ad terminum communem, quantitas continua est cuius partes
5 copulantur ad terminum communem.

Ad 7. Ad tertium dicendum est quod¹⁴⁷ duae sunt quantitates discretae, scilicet numerus et oratio, et quinque continuae, scilicet linea superficies corpus et locus et tempus.

Ad 8. Ad quartum dicendum est quod corpus est species quantitatis in
10 quantum dicit¹⁴⁸ trinam dimensionem, scilicet latitudinem longitudinem profunditatem, et est species substantiae in quantum subiacet illi trinae dimensionem.

Haec sunt quae quaeruntur.

Lectio VII

15 AMPLIUS QUANTITATI NIHIL EST CONTRARIUM etc. (6, 5b12)

Divisio

Superius determinavit Auctor de quantitate secundum eius substantiam, in hac parte determinat de quantitate quantum ad eius proprietates. Et ista [prima] in duas. In prima ponit duas proprietates communes, in secunda ponit unam
20 proprietatem propriam quantitatis. Prima ibi: *Amplius* etc. (6, 5b12), secunda ibi incipit: *Proprium autem maxime* etc. (6, 6a26).

Prima adhuc in duas secundum quod ponit duas proprietates communes. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Secunda ibi: *Sed non videtur* etc. (6, 6a20).

¹⁴⁶ per] et P

¹⁴⁷ quantitas post quod exp. P

¹⁴⁸ dicit] divisio P ut v.

Prima in duas. In prima ponit primam proprietatem quantitatis, in secunda ponit instantias contra illam. Secunda ibi: *nisi multa paucis* etc. (6, 5b15).

Ista secunda in duas. In prima ponit instantias, in secunda solvit ad illas. Secunda ibi: *Horum autem nihil est quantitas*¹⁴⁹ etc. (6, 5b16).

5 Et ista secunda in duas. In prima ostendit¹⁵⁰ quod magnum et parvum et multum et paucum non sunt quantitates, <in secunda, supposito quod sint quantitates,> ostendit¹⁵¹ quod non habent contraria. Secunda ibi: *Amplius sive aliquis ponat* etc. (6, 5b30).

10 Et ista in duas. In prima, supposito quod sint quantitates, ostendit quod non habent contraria et primo per rationem ostensivam, in secunda per rationem sumptam ad impossibile. Secunda ibi: *Amplius autem si erunt* etc. (6, 5b33).

Et ista in duas secundum quod hoc probat per duas rationes. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Secunda ibi: *Et eadem* etc. (6, 6a5).

15 <Et ista in duas>. In prima ponit instantias in magno et paucis et in parvo¹⁵² et multo, in secunda in loco. Secunda ibi incipit: *Maxime autem* etc. (6, 6a12).

Prima in duas. <***> Haec est divisio lectionis.

Sententia

20 Circa primam partem sic procedit Auctor et primo ponit primam proprietatem communem quantitatis dicens quod quantitati nihil est contrarium neque alicui talium.

Hoc habito ponit instantias contra illam proprietatem et primo in magno et parvo et multo et paucis dicens sic: Magnum et parvum sunt quantitates et sunt contraria, ergo quantitati aliquid est contrarium. Et hoc est quod dicit: *nisi multa* etc. (6, 5b15).

25 Hoc habito solvit ad istas instantias. Et primo ostendit quod magnum et paucum et parvum¹⁵³ et multum non sunt quantitates dicens quod magnum et alia non sunt quantitates sed sunt ad aliquid, et ideo <non> sequitur quod si magnum et parvum sint contraria, quod propter hoc quantitati sit aliquid

¹⁴⁹ quantitas] *ac* : -tatis *P*

¹⁵⁰ ostendit] supposito *P*

¹⁵¹ autem *post* ostendit *exp. P*

¹⁵² paucis et in parvo] parvo et in paucis *malim*, sed lectionem eandem habet *P^{inf}*

¹⁵³ paucis et parvum] parvum et paucis *malim*, sed lectionem eandem habet *P^{sup}*.

contrarium. Et quod magnum et parvum non sunt [ad] quantitates sed ad aliquid sive in respectu, hoc manifestat: <idem> enim mons dicitur magnus et parvus, quia aliquis mons dicitur magnus¹⁵⁴ respectu alicuius montis et parvus respectu montis magni[s]; sed mons non diceretur magnus et parvus nisi mons esset ad aliquid sive in respectu; et ita manifestum est quod magnum et parvum dicuntur ad aliquid. Similiter nos dicimus multos¹⁵⁵ homines esse in theatro sive in foro et tamen paucos in civitate. Sed non diceremus hoc nisi magnum et parvum dicerentur ad aliquid, id est nisi hoc esset in respectu, et <ideo> magnum et parvum dicuntur ad aliquid. Et similiter potest¹⁵⁶ obici de paucis et multis. Et hoc est quod dicit: *Horum*¹⁵⁷ *autem* etc. (6, 5b16).

Hoc habito supposito quod magnum et parvum sint quantitates ostendit Auctor quod non sunt contraria et primo per rationem ostensivam dicens quod supposito quod magnum et parvum [non] sint quantitates | 8va | propter hoc non sequitur quod quantitati sit aliquid contrarium, quia¹⁵⁸ magnum et parvum non sunt contraria. Et hoc manifestat, quoniam illud quod dicitur ad aliquid non habet contrarium. Sed magnum et parvum dicuntur ad aliquid sive ad aliud. Ergo magnum et parvum non habent contrarium. Et hoc est quod dicit: *Amplius si*<ve> *aliquis ponat* etc. (6, 5b30).

Hoc habito ostendit Auctor quod magnum et parvum non sunt contraria per duas rationes sumptas ad impossibile et primo per primam dicens quod si magnum et parvum essent contraria et¹⁵⁹ magnum et parvum possunt esse in eodem respectu diversorum, oportet quod contraria essent in eodem. Sed hoc est impossibile. Ergo impossibile est quod magnum et parvum sunt contraria. Et hoc est quod dicit: *Amplius autem si erunt* etc. (6, 5b33).

Hoc habito hoc idem¹⁶⁰ ostendit per aliam rationem dicens quod si magnum et parvum essent contraria et idem potest esse magnum et parvum, oportet quod

¹⁵⁴ magnus] parvus P

¹⁵⁵ multos] magnos P

¹⁵⁶ d post potest exp. P

¹⁵⁷ horum *cP^{sup}* : hoc est P

¹⁵⁸ quia] quod P

¹⁵⁹ et] ergo P

¹⁶⁰ idem] nihil P ut v.

contraria essent circa idem. Sed hoc est impossibile. Ergo etc. Et hoc est quod dicit: *Et eadem sibi contingit*¹⁶¹ etc. (6, 6a5).

Hoc habito ponit instantiam in loco contra primam proprietatem quantitatis dicens quod locus sursum et locus deorsum sunt contraria et sunt quantitates, ergo quantitati aliquid est contrarium. Et manifestat quod sint contraria, quia contraria sunt quae maxime a¹⁶² se distant. Sed locus sursum et locus deorsum maxime a¹⁶³ se distant. Ergo [non] sunt contraria. Et hoc est quod dicit: *Maxime autem* etc. (6, 6a12).

Hoc habito ponit Auctor secundam proprietatem communem quantitatis dicens quod quantitas non suscipit magis et minus, unde bicubitum et tricubitum non suscipiunt magis et minus. Et hoc est quod dicit: *Sed non videtur* etc. (6, 6a20).

Hoc habito ponit proprietatem propriam quantitatis dicens quod maxime proprium est¹⁶⁴ quantitati secundum eam aequale vel inaequale dici. Et hoc est quod dicit: *Proprium autem maxime* etc. (6, 6a26). Haec est sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

Q1. Circa partem istam quaeruntur quaedam. Et primo quaeritur de prima proprietate quantitatis. Auctor dicit quod quantitas non habet contrarium. Contra: Magnum et parvum sunt contraria et sunt quantitates, ergo quantitati aliquid est contrarium.

Q2. Praeterea, hoc idem videtur alia ratione, quae talis est: Cuius motus fit a contrario in contrarium < * * * >. Sed motus fit a quantitate < in > completa ad quantitatem completam. Ergo quantitas fit a contrariis. Et si sic, ergo etc.

Q3. Praeterea, hoc idem videtur alia ratione, quae talis est: [locus sursum et locus deorsum sunt] Contraria sunt quae posita sunt sub eodem genere et maxime a¹⁶⁵ se distant. Sed locus sursum et locus deorsum maxime a¹⁶⁶ se

¹⁶¹ sibi contingit *c_{ChVa}* : sibi ipsis contingit *ac* : dicit *P* ex compendiis male lectis, ut puto

¹⁶² a] ad *P*

¹⁶³ a] ad *P*

¹⁶⁴ est] proprie *P*

¹⁶⁵ a] ad *P*

¹⁶⁶ a] ad *P*

distant. Ergo sunt contraria. Et sunt quantitates. Ergo quantitati aliquid est contrarium.

Q4. Praeterea quaeritur quare Auctor probat per unam rationem quod locus sursum et locus deorsum sunt contraria et non solvit ad illam.

Solutio

Ad 1. Ad primum istorum dicendum est quod magnum et parvum non sunt quantitates sed sunt ad¹⁶⁷ aliquid sive relativa, quod idem est, et ideo non sequitur quod <si> illa sint contraria, quod propter hoc quantitati aliquid sit contrarium.

10 **Ad 2.** Ad secundum dicendum est quod de quantitate incompleta et completa possumus loqui dupliciter: Aut quantum ad quantitates aut quantum ad terminos. Si quantum ad quantitates, sic sunt contraria. Si quantum ad terminos, sic non sunt contraria.

15 **Ad 3.** Ad tertium dicendum est quod duplex est distantia: formalis et localis. Unde quando Auctor dicit quod contraria maxime a¹⁶⁸ se distant, hoc intelligendum est <de> distantia formali et non locali. Sed locus sursum et locus deorsum non distant distantia formali sed locali. Et ideo non valet argumentum.¹⁶⁹

20 **Ad 4.** Ad quartum dicendum est quod ibi est aequivocatio abusiva, et ideo non solvit.

¹⁶⁷ ad *add. P s.l.*

¹⁶⁸ a] ad *P*

¹⁶⁹ Cf. Robertus Kilwardby *Notulae super "Librum praedicamentorum"* (MS Cambridge, Peterhouse 206, f. 52vb; MS Madrid, Biblioteca Universitaria 73, f. 24vb): "Ad rationem autem philosophorum quae ponitur in littera diversi diversimode dicunt. Quidam enim solvunt per divisionem huius verbi 'distantia', ut ibi sumitur in definitione contrariorum, copulat distantiam essentialem; sursum vero et deorsum distantiam localem, vel distant distantia locali; et ita aequivocatur 'distantia'; unde est paralogismus ibi aequivocationis. Et illud assignant pro causa quare non solvit, tum quia satis patet aequivocatio haec cuilibet eam intelligenti, tum quia si distingueret hic veram distantiam, simul esset metaphysicus physicus et logicus; quod patet per praedicta, cum 'distantia' secundum tres acceptiones sit de consideratione istorum trium philosophorum; quod sibi videbatur inconveniens cum logicus sit maxime artificialis."

Quaestiones

Q5. Hoc habito quaeritur de proprietate proprie propria quantitatis. Auctor dicit quod quantitas non suscipit magis et minus. Contra. Una quantitas est maior et alia minor. Ergo etc.

5 **Q6.** Praeterea, ipse dicit quod proprie proprium est quantitati secundam eam aequale vel inaequale¹⁷⁰ dici. Hoc videtur esse falsum, quia secundum qualitatem dicitur aliquid aequale vel inaequale. Ergo illud proprium non solum | 8vb | contingit quantitati, quia contingit qualitati.

Solutio

10 **Ad 5.** Ad primum istorum dicendum est quod licet una quantitas sit maior alia vel minor, tamen una quantitas non est magis quantitas quam alia neque minus.

Ad 6. Ad secundum dicendum est quod aliquid non dicitur <secundum> qualitatem aequale vel inaequale proprie sed dicitur simile¹⁷¹ vel dissimile. Haec
15 de capitulo de quantitate.

Lectio VIII

AD ALIQUID VERO TALIA DICUNTUR QUAECUMQUE etc. (6, 6a36)

Divisio

Superius determinavit Auctor de quantitate, in hac parte determinat de relativis.
20 Et ista in duas. In prima determinat indifferenter de relativis veris et non veris, in secunda determinat de relativis veris. Secunda ibi: *Habet autem quaestionem* etc. (7, 8a13).

¹⁷⁰ aequale vel inaequale] vel inaequale aequale P

¹⁷¹ simile] iter. P

Prima in duas. In prima determinat de relativis quantum ad eius substantias, in secunda quantum ad eius proprietates. Secunda ibi: *Inest autem contrarietas* etc. (7, 6b15).

Et ista secunda in duas. In prima ponit duas proprietates <communes, in
5 secunda ponit duas proprietates> proprias relativorum. Secunda ibi: *Omnia autem relativa* etc. (7, 6b27).

Et ista in duas secundum quod ponit duas proprias proprietates. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Secunda ibi: *Videntur*¹⁷² *autem* etc. (7, 7b15).

10 Prima pars cum duabus praecedentibus est de praesenti lectione, et sic in praesenti lectione sunt tres partes principales. In quarum prima determinat Auctor de relativis quantum ad eorum substantias, in secunda ponit duas proprietates communes relativorum, in tertia ponit primam proprietatem propriam¹⁷³. Prima ibi: *Ad aliquid vero* etc. (7, 6a36), secunda ibi: *Inest autem*
15 etc. (7, 6b15), tertia¹⁷⁴ ibi: *Omnia autem*¹⁷⁵ *relativa* etc. (7, 6b27).

Prima istarum in duas. In prima determinat de relativis quantum ad eius substantias, in secunda removet dubium. Secunda ibi: *Sunt autem et accubitus* etc. (7, 6b11).

20 Tunc sequitur pars illa in qua ponit Auctor duas proprietates communes relativorum¹⁷⁶. Et illa in duas secundum quod ponit duas proprietates communes. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Prima ibi: *Inest autem contrarietas* etc. (7, 6b15), secunda ibi: *Videntur autem* etc. (7, 6b20).

Prima in duas. In prima ponit primam proprietatem communem, in secunda ostendit Auctor quod illa proprietas non contingit omnibus relativis. Secunda
25 ibi: *Non autem in omnibus* etc. (7, 6b17).

Pars illa in qua ponit secundam proprietatem communem in duas. In prima ponit illam proprietatem, in secunda ostendit quod illa proprietas¹⁷⁷ non¹⁷⁸

¹⁷² videntur] *PcCsVa* : -etur *ac*

¹⁷³ primam proprietatem propriam] duas proprietates proprias *P*

¹⁷⁴ tertia] secunda *P*

¹⁷⁵ autem *cP^{sup.} et inf.* : vero *P*

¹⁷⁶ relativorum] relativa terminorum *P*

¹⁷⁷ in termino *post* proprietas *exp. P*

¹⁷⁸ non *add. P. s.l.*

contingit omnibus relativis. Prima ibi: *Videntur autem* etc. (7, 6b20), secunda ibi: *Non autem omnia* etc. (7, 6b23).

Tunc sequitur tertia pars principalis, in qua ponit primam proprietatem propriam relativorum. Et illa in tres. In prima ponit primam proprietatem propriam, in secunda removet duo impedimenta, in tertia concludit illam <esse> bene assignatam et manifestat illam. Secunda ibi: *At vero aliquotiens* etc. (7, 6b36), tertia ibi: *Omnia ergo quae ad aliquid dicuntur* etc. (7, 7a22).

Prima non dividitur, sed secunda in duas. In prima removet illud impedimentum, in secunda, quia dixerat quod oportet fingere, ostendit modum fingendi nomina. Prima ibi: *Aliquotiens autem* etc. (7, 7a5), secunda ibi: *Sic autem fortasse* etc. (7, 7a18). Haec est divisio lectionis.

Sententia

Circa partem primam sic procedit Auctor et primo definit relativa dicens quod relativa dicuntur illa quaecumque secundum id quod sunt aliorum dicuntur, id est in genitivo casu vel quo<modo>libet aliter ad aliquid (...) ¹⁷⁹, id est in quolibet alio casu. Et hoc manifestat quia duplum dicitur alicuius ¹⁸⁰ duplum, et similiter disciplina dicitur alicuius ¹⁸¹ disciplina; et ponit multa alia exempla, sed ista sufficient.

Hoc habito removet dubium dicens <quod> quia dictum est quod accubitus et statio et sessio sunt positiones, ideo posset aliquis dubitare quod iacere et stare et sedere essent positiones. Hoc removet dicens quod non sunt positiones, sed denominative dicuntur a positionibus. Et hoc est quod dicit: *Sunt autem et accubitus* etc. (7, 6b11).

Hoc habito ponit primam proprietatem relativorum communem dicens quod contrarietas est in relativis, id est relativa habent contraria. Et hoc manifestat: Virtus et vitium sunt contraria et similiter disciplina et ignorantia sunt contraria. Et sunt relativa. Ergo relativa habent contraria. Et hoc est quod dicit: *Inest autem contrarietas* etc. (7, 6b15).

¹⁷⁹ unam vocem quam legere nequivi habet P

¹⁸⁰ alicuius] alterius P

¹⁸¹ alicuius] alterius P

Hoc habito ostendit quod illa proprietas quae est suscipere contraria non convenit omnibus relativis dicens sic: Duplum et dimidium non habent |9ra| contraria. Et sunt correlativa. Ergo omnia relativa non habent contraria, et sic ista proprietas quae est habere contraria non contingit omnibus relativis. Et hoc
5 est quod dicit: *Non autem in omnibus* etc. (7, 6b17).

Hoc habito ponit secundam proprietatem communem relativorum dicens quod relativa suscipiunt magis et minus. Et hoc manifestat quia aliquid¹⁸² dicitur magis aequale alicui et minus, et similiter aliquid¹⁸³ dicitur magis simile alicui et minus. Et hoc est quod dicit: *Videntur autem* etc. (7, 6b20).

10 Hoc habito ostendit quod ista proprietas quae est suscipere magis et minus non contingit omnibus relativis dicens sic: Duplum et dimidium non suscipiunt magis et minus. Et sunt relativa. Ergo omnia relativa non suscipiunt magis et minus, et sic ista proprietas quae est suscipere magis et minus non contingit omnibus relativis. Et hoc est quod dicit: *Non autem*¹⁸⁴ *omnia relativa* etc.
15 (7, 6b23).

Hoc habito ponit primam proprietatem propriam relativorum dicens quod omnia relativa dicuntur ad convertentiam. Unde <cum> servus dicatur ad dominum, dicitur ad convertentiam¹⁸⁵, unde bene dicitur dominus servi dominus et servus domini servus, et similiter bene dicitur <duplum> dimidii
20 duplum et dimidium dupli dimidium; et ponit multa alia exempla. Et hoc est quod dicit: *Omnia autem* etc. (7, 6b27).

Hoc habito ponit impedimenta, et primo primum, dicens quod si relativa assignentur¹⁸⁶ ad illud ad quod dicuntur, tunc dicuntur ad convertentiam, et si non assignentur ad illud ad quod dicuntur, non dicuntur ad convertentia<m>.
25 Unde si ala assignetur ad avem, non dicetur ad convertentiam; et hoc est quia ala non dicitur ad avem, quia multae sunt alae quae non sunt avis, sicut alae serpentum. Sed si ala dicatur ad alatum, tunc¹⁸⁷ dicitur ad convertentiam; et hoc

¹⁸² aliquid] -quis P

¹⁸³ aliquid] -quis P

¹⁸⁴ autem cP^{sup}: tamen P

¹⁸⁵ convertentiam] lectio incerta

¹⁸⁶ assignentur] -antur P

¹⁸⁷ tunc] non P

contingit omnibus relativis. Prima ibi: *Videntur autem* etc. (7, 6b20), secunda ibi: *Non autem omnia* etc. (7, 6b23).

Tunc sequitur tertia pars principalis, in qua ponit primam proprietatem propriam relativorum. Et illa in tres. In prima ponit primam proprietatem propriam, in secunda removet duo impedimenta, in tertia concludit illam <esse> bene assignatam et manifestat illam. Secunda ibi: *At vero aliquotiens* etc. (7, 6b36), tertia ibi: *Omnia ergo quae ad aliquid dicuntur* etc. (7, 7a22).

Prima non dividitur, sed secunda in duas. In prima removet illud impedimentum, in secunda, quia dixerat quod oportet fingere, ostendit modum fingendi nomina. Prima ibi: *Aliquotiens autem* etc. (7, 7a5), secunda ibi: *Sic autem fortasse* etc. (7, 7a18). Haec est divisio lectionis.

Sententia

Circa partem primam sic procedit Auctor et primo definit relativa dicens quod relativa dicuntur illa quaecumque secundum id quod sunt aliorum dicuntur, id est in genitivo casu vel quo<modo>libet aliter ad aliquid (...) ¹⁷⁹, id est in quolibet alio casu. Et hoc manifestat quia duplum dicitur alicuius ¹⁸⁰ duplum, et similiter disciplina dicitur alicuius ¹⁸¹ disciplina; et ponit multa alia exempla, sed ista sufficient.

Hoc habito removet dubium dicens <quod> quia dictum est quod accubitus et statio et sessio sunt positiones, ideo posset aliquis dubitare quod iacere et stare et sedere essent positiones. Hoc removet dicens quod non sunt positiones, sed denominative dicuntur a positionibus. Et hoc est quod dicit: *Sunt autem et accubitus* etc. (7, 6b11).

Hoc habito ponit primam proprietatem relativorum communem dicens quod contrarietas est in relativis, id est relativa habent contraria. Et hoc manifestat: Virtus et vitium sunt contraria et similiter disciplina et ignorantia sunt contraria. Et sunt relativa. Ergo relativa habent contraria. Et hoc est quod dicit: *Inest autem contrarietas* etc. (7, 6b15).

¹⁷⁹ unam vocem quam legere nequivi habet P

¹⁸⁰ alicuius] alterius P

¹⁸¹ alicuius] alterius P

Hoc habito ostendit quod illa proprietas quae est suscipere contraria non convenit omnibus relativis dicens sic: Duplum et dimidium non habent |9ra| contraria. Et sunt correlativa. Ergo omnia relativa non habent contraria, et sic ista proprietas quae est habere contraria non contingit omnibus relativis. Et hoc
5 est quod dicit: *Non autem in omnibus* etc. (7, 6b17).

Hoc habito ponit secundam proprietatem communem relativorum dicens quod relativa suscipiunt magis et minus. Et hoc manifestat quia aliquid¹⁸² dicitur magis aequale alicui et minus, et similiter aliquid¹⁸³ dicitur magis simile alicui et minus. Et hoc est quod dicit: *Videntur autem* etc. (7, 6b20).

10 Hoc habito ostendit quod ista proprietas quae est suscipere magis et minus non contingit omnibus relativis dicens sic: Duplum et dimidium non suscipiunt magis et minus. Et sunt relativa. Ergo omnia relativa non suscipiunt magis et minus, et sic ista proprietas quae est suscipere magis et minus non contingit omnibus relativis. Et hoc est quod dicit: *Non autem*¹⁸⁴ *omnia relativa* etc.
15 (7, 6b23).

Hoc habito ponit primam proprietatem propriam relativorum dicens quod omnia relativa dicuntur ad convertentiam. Unde <cum> servus dicatur ad dominum, dicitur ad convertentiam¹⁸⁵, unde bene dicitur dominus servi dominus et servus domini servus, et similiter bene dicitur <duplum> dimidii
20 duplum et dimidium dupli dimidium; et ponit multa alia exempla. Et hoc est quod dicit: *Omnia autem* etc. (7, 6b27).

Hoc habito ponit impedimenta, et primo primum, dicens quod si relativa assignentur¹⁸⁶ ad illud ad quod dicuntur, tunc dicuntur ad convertentiam, et si non assignentur ad illud ad quod dicuntur, non dicuntur ad convertentia<m>.
25 Unde si ala assignetur ad avem, non dicetur ad convertentiam; et hoc est quia ala non dicitur ad avem, quia multae sunt alae quae non sunt avis, sicut alae serpentum. Sed si ala dicatur ad alatum, tunc¹⁸⁷ dicitur ad convertentiam; et hoc

¹⁸² aliquid] -quis P

¹⁸³ aliquid] -quis P

¹⁸⁴ autem cP^{sup} : tamen P

¹⁸⁵ convertentiam] lectio incerta

¹⁸⁶ assignentur] -antur P

¹⁸⁷ tunc] non P

est quia ala dicitur ad alatum. Unde bene dicitur ala alati¹⁸⁸ ala, et similiter alatum ala alatum. Et hoc est quod dicit: *At vero aliquotiens* (7, 6b36).

Hoc habito removet aliud impedimentum dicens quod debemus fingere nomen ad illud ad quod dicitur, et tunc convertuntur, sicut ala alati ala et alatum
 5 ala alatum; similiter caput capitati¹⁸⁹ caput, non animalis, quia multa sunt animalia capita non habentia, unde caput non dicitur ad animal sed ad capitatum, et similiter capitatum capi[tita]te capitatum. Similiter remus non dicitur ad navem quia multae sunt naves qui remo non ducuntur sed velo, sicut
 10 navae magnae, sed remus dicitur ad remitum. Unde bene dicitur remus remiti¹⁹⁰ remus, remitum remo remitum. Et sic omnia convertuntur fingendo nomina, sed non imponuntur ad significandum. Et hoc est quod dicit: *Aliquotiens* etc. (7, 7a5).

Hoc habito, quia dixerat quod oportet fingere nomina, ostendit modum fingendi nomina dicens quod nos debemus fingere nomina per derivationem,
 15 sicut ab abstracto derivatur concretum, ut ab albedine albus, et a remo remitum. Et hoc est quod dicit: *Sic[ut] autem* etc. (7, 7a18). Haec est sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

Q1. Ad evidentiam eorum quae determinantur in illo capitulo primo
 20 quaeritur de ordine huius capituli ad capitulum sequens. Et videtur quod prius deberet determinare de qualitate quam de relatione. Prius est causa quam causatum. Sed qualitas est causa ad relationem¹⁹¹. Ergo prius est qualitas quam relatio. Et de priori prius agendum est. Ergo etc. Praeterea, hoc idem videtur. Prius est¹⁹² absolutum quam comparatum. Sed qualitas est absolutum, relatio
 25 comparatum. Ergo etc.

¹⁸⁸ alati] altum P

¹⁸⁹ capitati] capitis P

¹⁹⁰ remiti] remitae P

¹⁹¹ qualitas...relationem] relatio est causa ad qualitas relationem P

¹⁹² est] esse P

Solutio

Ad 1. Ad primum dicendum est quod licet prius sit qualitas quam relatio, tamen prius determinat de relatione quia fecerat mentionem in capitulo de quantitate de relatione, et ideo immediate post quantitatem determinat de relatione.

Quaestiones

Q2. Hoc habito quaeritur quid sit genus generalissimum in genere relationis.

Q3. Praeterea quaeritur utrum relatio sit unum genus generalissimum. Et videtur quod non. Relatio est in substantia¹⁹³ [relatio] et in quantitate et in qualitate. Sed substantia et quantitas <et> qualitas non sunt unum genus sed plura. Ergo relatio non est unum genus.

Q4. Praeterea quaeritur quare potius definit relativa hoc nomine 'ad aliquid' quam hoc nomine | 9th | 'relatio' vel hoc nomine 'relativum'.

Q5. Praeterea quaeritur quare potius dicit ad aliquid in genitivo et in dativo quam in nominativo vel in vocativo.

Q6. Praeterea quaeritur quare sit differentia inter conversionem et convertentiam et convertibilitatem.

Solutio

Ad 2. Ad primum dicendum est <quod> ad aliquid est genus generalissimum in genere relationis.

Ad 3. Ad aliud dicendum est quod ad aliquid est unum genus. Ad illud quod obicitur, quod licet ad aliquid sit in substantia et in quantitate et qualitate, hoc est propter eandem causam, et ideo etc.

Ad 4. Ad aliud dicendum est quod 'relativa' dicunt rem dependentem et non per se, et quia 'ad aliquid' dicit rem dependentem, 'relatio' vero per se stantem, et ideo potius definit relativa¹⁹⁴ hoc nomine 'ad aliquid' quam hoc nomine 'relatio'.

¹⁹³ substantia] subiecto *P*

¹⁹⁴ relativa] *iter. P*

Ad 5. Ad aliud dicendum quod potius dicit ad aliquid in genitivo et in dativo quam in nominativo et vocativo¹⁹⁵ quia unumquodque dependet ab alio, et quia genitivus dicit rem dependentem, nominativus vero per se stantem, et ideo etc.

Ad 6. Ad aliud dicendum est quod convertentia convenit proprie relativis et
5 convertibilitas terminis et conversio propositionibus. Et sic patet quae sit differentia inter illa.

Lectio IX

VIDENTUR¹⁹⁶ AUTEM AD ALIUD SIMUL ESSE NATURA (7, 7b15)

Divisio

10 Auctor posuit primam proprietatem propriam relativorum, in ista parte ponit secundam. Et sequitur pars illa in qua determinat de relativis veris. Et sic in praesenti lectione sunt duae partes principales. In quarum prima Auctor ponit secundam proprietatem propriam relativorum, in secunda determinat de relativis veris. Prima ibi: *Videtur*¹⁹⁷ *autem* etc. (7, 7b15), secunda ibi: *Habet autem* etc.
15 (7, 8a14).

Prima in duas. In prima ponit illam proprietatem, in secunda ponit duas instantias contra illam. Secunda ibi: *Non autem in omnibus* (7, 7b22).

Ista secunda in duas secundum quod ponit duas instantias. In prima ponit primam in scientia et scibili, in secunda ponit secundam in sensu et sensibili.

20 Secunda ibi: *Similiter autem* etc. (7, 7b35).

Prima in tres. In prima ponit instantiam in scientia et approbat illam per unam rationem, in secunda per aliam, in tertia per tertiam. Prima ibi: *Non autem* etc. (7, 7b22), secunda ibi: *Amplius scibile* etc. (7, 7b26), tertia ibi: *Amplius animali* etc. (7, 7b32).

¹⁹⁵ vocativo] hoc P

¹⁹⁶ videntur *PcCsVa* : -etur *ac*

¹⁹⁷ videtur *Pac* : -entur *P* bis *supra* cum *cCsVa*

Pars illa in qua Auctor ponit instantiam contra illam proprietatem in sensu et sensibili in duas. In prima ponit illam instantiam et approbat illam per unam rationem, in secunda per secundam. Prima ibi: *Similiter autem* etc. (7, 7b35), secunda ibi: *Amplius sensus* (7, 8a7).

5 Tunc sequitur secunda pars principalis, in qua determinat de relativis veris. Et illa in quattuor partes. In prima ponit quandam dubitationem utrum aliqua substantia dicatur ad aliquid et ostendit in quibus tenet illa dubitatio et in quibus non, in secunda solvit illam dubitationem et ponit novam definitionem relativorum, in tertia concludit duo correlaria, in quarta excusat se determinare
10 de relativis. Prima ibi: *Habet autem* etc. (7, 8a14), secunda ibi: *Si igitur sufficienter* etc. (7, 8a28), tertia ibi: *Ex his ergo manifestum est* etc. (7, 8a35), quarta ibi: *Fortasse* etc. (7, 8b21).

Prima non dividitur, sed secunda in tres. In prima destruit definitionem relativorum superius positam, in secunda ponit novam definitionem
15 relativorum, in tertia ostendit quod secunda definitio est melior quam prima. Prima ibi: *Si igitur* etc. (7, 8a28), secunda ibi: *Si autem non sufficienter* etc. (7, 8a31), tertia ibi: *Fortasse aliquid*¹⁹⁸ etc. (7, 8a33).

Pars illa in qua concludit duo correlaria in duas. In prima concludit primum, in secunda concludit secundum. Prima ibi: *Ex his ergo manifestum est* etc.
20 (7, 8a35), secunda ibi: *Caput vero et manus*¹⁹⁹ etc. (7, 8b15). Haec est divisio lectionis.

Sententia

Circa partem primam sic procedit Auctor et primo ponit secundam proprietatem [id est] propriam relativorum dicens quod relativa sunt quae sunt simul natura.
25 Et hoc manifestat quia cum sit duplum, est dimidium, et cum sit dimidium, est duplum, et cum non sit duplum, non est dimidium, et cum non sit dimidium, non est duplum; et similiter in aliis quae talia sunt.

Hoc habito ponit instantiam²⁰⁰ contra istam proprietatem in scientia et in scibili et approbat illam per unam rationem dicens: Quoniam scibile est prius

¹⁹⁸ aliquid *acP^{inf}* : relativa *P*

¹⁹⁹ manus *P hic et infra cum c_{Chva}* : -um *ac*

²⁰⁰ instantiam] inhaerentiam *P*

quam scientia, ergo scibile et scientia non semper sunt simul natura. Et sunt relativa. Ergo etc. Et quod scibile prius sit quam scientia hoc manifestat | 9va | quia in pluribus est scibile quam scientia et ubicumque²⁰¹ est scientia est scibile et non e converso. Et ita patet quod ista proprietas quae est simul <esse> natura
 5 non convenit omnibus relativis. Et hoc est quod dicit: *Non autem in omnibus* etc. (7, 7b22).

Hoc habito ponit aliam rationem ad probandum quod scibile prius sit quam scientia dicens quod destructo scibili destruitur scientia. Sed destructa scientia propter hoc non destruitur scibile. Ergo²⁰² prius est scibile quam scientia. Et hoc
 10 est quod dicit: *Amplius scibile* etc. (7, 7b26).

Hoc habito ponit aliam <rationem> ad hoc idem dicens quod destructo animali destruitur scientia, sed [in]destructa scientia non destruitur animal. Sed hoc non sequeretur nisi scibile esset²⁰³ prius quam scientia. Ergo etc. Et hoc est quod dicit: *Amplius animali* etc. (7, 7b32).

Hoc habito hoc idem ostendit in sensu et sensibili dicens quod sensus et
 15 sensibile non sunt simul natura, quia sensibile prius est quam sensus. Et hoc probat per duas rationes. Prima talis est: Destructo sensibili²⁰⁴ destruitur sensus. Sed destructo sensu non destruitur sensibile. Ergo sensibile prius est quam sensus. Et quod destructo sensibili destruitur sensus patet, quia destructo
 20 corpore destruitur sensus qui est in ipso. Et sic patet quod sensibile prius est quam sensus. Et hoc est quod dicit: *Similiter autem* etc. (7, 7b35).²⁰⁵

Hoc habito <ostendit> quod sensibile prius est quam sensus per aliam rationem: Sensus simul est cum sensato. Sed prius est sensibile quam sensatum. Ergo prius est sensibile quam sensus. Et quod sensibile prius sit quam sensatum
 25 <patet>, quia prius sunt quattuor elementa ex quibus constituitur corpus, quae sunt ignis et aqua et alia huiusmodi, quae sunt sensibilia, quam corpus, quod est sensatum. Ergo prius est etc. Et hoc est quod dicit: *Amplius sensus quidem*²⁰⁶ etc. (7, 8a7).

²⁰¹ ubicumque] quicquid P

²⁰² ergo] quod P

²⁰³ esset] erunt P ut v.

²⁰⁴ sensibili] -e P

²⁰⁵ similiter autem etc.] amplius animali etc. P

²⁰⁶ sensus quidem ac et P supra ut v. : quidem sensus P

Hoc habito determinat de relativis veris et primo ponit quandam quaestionem utrum nulla substantia dicatur ad aliquid et ostendit in quibus substantiis illa dubitatio habeat esse et in quibus non dicens quod habet dubitationem et dubitatio est utrum aliqua substantia dicatur ad aliquid. Et ostendit quod ista dubitatio non habet esse in primis substantiis, quia primae substantiae non dicuntur ad aliquid neque secundum se totae neque secundum eius partes. Et hoc manifestat quia aliquis homo non dicitur alicuius aliquis homo, similiter neque aliqua manus non dicitur alicuius aliqua manus. Et similiter secundae substantiae secundum se totae non dicuntur ad aliquid, quia homo non dicitur alicuius homo, et similiter bos non dicitur alicuius bos. Sed secundae substantiae secundum suas partes dicuntur ad aliquid, et hoc est quia sunt ad aliquid. Verbi gratia, caput dicitur alicuius caput, et similiter manus dicitur alicuius manus, et talia similia. Et hoc est quod dicit: *Si igitur sufficienter* etc. (7, 8a28).

Hoc habito ponit aliam definitionem relativorum dicens quod si praedicta definitio relativorum non sit bona et competens, oportet addere istam definitionem relativis quod relativa sunt quibus hoc ipsum esse <est>²⁰⁷ ad aliquid quodam modo se habere. Et hoc est quod dicit: *Si autem non sufficienter* etc. (7, 8a31).

Hoc habito ostendit quod secunda²⁰⁸ definitio melior est quam prima²⁰⁹ dicens quod secunda²¹⁰ definitio melior est quam prima quia ista prima est in omnibus relativis, non tamen secunda est in omnibus relativis; et ad hoc solvit dicens quod licet prima definitio conveniat omnibus relativis, non tamen datur per esse, sed per dici, et secunda datur per esse. Et hoc est quod dicit: *Fortasse aliquid* etc. (7, 8a33).

Hoc habito concludit duo correlaria. Et primo concludit primum dicens quod si aliquis²¹¹ cognoscit unum relativorum definitive, cognoscet et alterum. Et hoc est quod dicit: *Ex his ergo* etc. (7, 8a35).

Hoc habito concludit aliud correlarium dicens quod ex quo ita est quod qui cognoscit unum relativorum definitive cognoscet et alterum, manifestum est

²⁰⁷ est *supplevi ex ac*

²⁰⁸ secunda] prima *P*

²⁰⁹ prima] secunda *P*

²¹⁰ secunda] relatio *P*

²¹¹ aliquis] -quid *P*

ergo ex hoc quod caput et manus non sunt relativa, quia qui cognoscit caput non cognoscit illud cuius est caput, similiter qui cognoscit manum non cognoscit illud cuius est manus. Et sic patet quod † in eo † caput et manus non sunt relativa. Et hoc est quod dicit: *Caput vero et manus*²¹² etc. (7, 8b15).

- 5 Hoc habito excusat se Auctor determinare |9vb| de †conclusionē† relativorum dicens quod difficile et nimis inutile est determinare de huiusmodi relativis. Et hoc est quod dicit: *Fortasse autem* etc. (7, 8b21). Haec est sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

- 10 **Q1.** Circa istam lectionem quaeruntur quaedam et dubitentur. Et primo quaeritur quae et quot sunt proprietates relationis.

Q2. Praeterea quaeritur quae proprietates²¹³ sunt communes et quae propriae.

< * * * >

- 15 **Q4.** Et praeterea, cum quaedam sint relativa vera et quaedam non vera, quaeritur quae sint relativa vera et quae non vera.

Solutio

- Ad 1.** Ad primum istorum dicendum est quod quattuor sunt proprietates relativorum. Prima est habere contraria, secunda est suscipere magis et minus, 20 tertia est ad convertentiam dici, quarta simul esse natura.

Ad 2. Ad aliud dicendum est quod duae primae proprietates sunt communes et aliae duae sunt propriae.

Ad 3. Ad aliud dicendum est quod dicuntur communes quia conveniunt aliis et dicuntur propriae quia non conveniunt aliis quam relativis.

- 25 **Ad 4.** Ad ultimum dicendum est quod relativa vera sunt illa quae sunt ad aliquid, non vera quae dicuntur ad aliquid.

²¹² manus *P hic et supra cum c_{ChVa}* : -um *ac*

²¹³ proprietates] quantitates *P*

Quaestiones

Q5. Hoc habito, ipse dicit quod relativa sunt simul natura. Contra. Triplex est natura: natura quae est materia et natura quae est forma et compositum. Sed relativa non sunt natura quae est materia, et sic de aliis. Ergo etc. Si tu dicas
 5 quod non accipitur natura proprie sed secundum intellectum, contra hoc potest obici quoniam²¹⁴ intellectus non potest apprehendere duo simul. Ergo duo relativa non possunt esse simul intellectu. Et sic relativa non sunt simul natura naturali intelligentia.

Q6. Praeterea quaeritur quare ponit instantias contra illam proprietatem.

10 **Q7.** Praeterea quaeritur quare non solvit ad illas.

Solutio

Ad 5. Ad primum istorum dicendum est quod relativa sunt simul natura, ad illud quod obicitur quod ibi non accipitur natura proprie sed pro naturali intelligentia, unde sensus est: Relativa sunt simul natura, id est relativa sunt
 15 simul naturali intelligentia. Ad aliud dico quod licet intellectus non apprehendat duo quorum unum non dependet ab alio, <tamen apprehendit duo quorum unum dependet ab alio>²¹⁵. Et quia unum relativorum dependet ab alio, ideo etc.

Ad 6. Ad aliud dicendum est quod ponit illas instantias ad verificandum illam proprietatem.

20 **Ad 7.** Ad aliud dico quod non solvit illas instantias quia non sunt contra propositum. Haec sunt quae quaeruntur de capitulo de relatione.

²¹⁴ quoniam] *quid habeat P legere nequivi*

²¹⁵ tamen...alio] *addidi*

Lectio X

QUALITATEM VERO DICO SECUNDUM QUAM QUALES DICIMUR (8, 8b25)

Divisio

Superius determinat Auctor de tribus primis praedicamentis, scilicet de
5 substantia et quantitate et relatione, in hac parte determinat de quarto
praedicamento, scilicet de qualitate. Et ista in tres. In prima determinat de
qualitate quantum ad suas substantias, in secunda quantum ad eius proprietates,
in tertia removet dubium. Secunda ibi: *Inest autem contrarietas* etc. (8, 10b12),
tertia ibi: *At vero non decet nos contubari* etc. (8, 11a20).

10 Prima in duas. In prima determinat de qualitate in abstractione, in secunda in
concretionem. Secunda ibi: *Qualia vero quae secundum haec denominative
dicuntur* etc. (8, 10a27).

Prima in tres. In prima definit qualitatem, in secunda ostendit quod qualitas
dicitur multipliciter, id est ostendit quod qualitas habet multas species, in tertia
15 ponit illas. Secunda ibi: *Est autem qualitas* etc. (8, 8b26), tertia ibi: *Et una
species* etc. (8, 8b27).

Et ista tertia in quattuor secundum quod ponit quattuor species qualitatis. In
prima ponit primam, in secunda secundam, in tertia ponit tertiam, in quarta
ponit quartam. Prima ibi: *Et una* etc. (8, 8b27), secunda ibi: *Aliud vero genus
20 qualitatis* etc. (8, 9a14), tertia ibi: *Tertia vero species* etc. (8, 9a28), quarta ibi:
Quartum vero genus qualitatis etc. (8, 10a11).

Primae duae cum aliis duabus praecedentibus sunt de praesenti lectione. Et
sic in praesenti lectione sunt quattuor partes principales. In quarum prima
determinat de qualitate definitive, in secunda ostendit quod qualitas habet plures
25 species, in tertia ponit primam speciem, in quarta ponit secundam. Prima ibi:
Qualitatem vero dico etc. (8, 8b25), secunda ibi: *Est autem qualitas* etc.
(8, 8b26) parum post, | 10^a | tertia ibi: *Et una species* etc. (8, 8b27) parum post,
quarta ibi: *Aliud vero genus* etc. (8, 9a14).

Prima et secunda non dividuntur, sed tertia in tres. In prima ponit primam
30 speciem, quae est habitus et dispositio, in secunda comparat habitum et
dispositionem inter se penes differentiam, in tertia penes convenientiam. Prima

ibi: *Et una species* etc. (8, 8b27), secunda ibi: *Differt autem* etc. (8, 8b28), tertia ibi: *Sunt autem habitus* etc. (8, 9a10).

5 Tunc sequitur pars illa in qua ponit secundam speciem qualitatis. Et illa in tres. In prima ponit illam speciem, in secunda removet dubium, in tertia declarat illam speciem. Prima ibi: *Aliud vero genus* etc. (8, 9a14), secunda ibi: *Non enim quoniam sunt dispositi* etc. (8, 9a16), tertia ibi: *Sanativi enim dicuntur* etc. (8, 9a21). Haec est divisio²¹⁶ praesentis lectionis.

Sententia

10 Circa primam partem sic procedit Auctor et primo ponit definitionem qualitatis dicens quod qualitas est secundum quam quales dicimur, sicut secundum [quam] albedinem dicimur albi.

Hoc habito ostendit quod qualitas habet multas species dicens quod qualitas est eorum quae dicuntur multipliciter, id est qualitas habet multas species. Et hoc est quod dicit: *Est autem* etc. (8, 8b26).

15 Hoc habito ponit primam speciem qualitatis dicens quod prima species qualitatis <est> ut habitus et dispositio. Et hoc est quod dicit: *Et una species* etc. (8, 8b27).

20 Hoc habito comparat habitum et dispositionem inter se penes differentiam dicens quod differt habitus a dispositione quia habitus est difficilis mobilis, ut scientia et virtus sunt de difficili mobiles, et dispositio est de facili mobilis, ut caliditas et frigiditas sunt de facili mobiles. Et hoc est quod dicit: *Differt autem* etc. (8, 8b28).

25 Hoc habito comparat habitum et dispositionem penes convenientiam dicens quod omnis habitus est dispositio, non tamen²¹⁷ omnis dispositio est habitus, quia quicquid habet habitum²¹⁸ ad faciendum aliquid habet dispositionem, sed quicquid est dispositum ad pugilandum²¹⁹ vel ad aliquid tale non habet habitum, sed est e converso. Et hoc est quod dicit: *Sunt autem habitus* etc. (8, 9a10).

²¹⁶ divisio] sententia P

²¹⁷ non tamen] t P ut v. : t in aliquid illegibile corr. et non s.l. add. al. man.

²¹⁸ habitum] supplevi : fenestram fere unius vocis capacem habet P

²¹⁹ pugilandum] -endum P

Hoc habito ponit secundam speciem qualitatis dicens quod secunda species qualitatis est naturalis potentia vel impotentia secundam quam nos dicimus pugilatores vel cursores et sic de aliis talibus. Et hoc est quod dicit: *Aliud vero genus* etc. (8, 9a14).

5 Hoc habito removet dubium. Quia aliquis posset dubitare quod pugilatores et cursores dicantur²²⁰ pugilatores et cursores propter hoc quod bene²²¹ essent dispositi ad pugilandum et ad currendum, hoc removet dicens quod non dicuntur pugilatores propter hoc quod bene sunt dispositi ad hoc, sed dicuntur pugilatores propter hoc quod habent naturalem potentiam vel impotentiam ad
10 hoc faciendum. Et hoc est quod dicit: *Non enim* etc. (8, 9a16).

Hoc habito manifestat secundam speciem qualitatis, quae est quod qualitas est naturalis potentia vel impotentia secundum quam nos dicimus pugilatores vel cursores, dicens quod hoc verum <est> quia sanativi dicuntur secundum naturalem potentiam nihil patiendi et aegrotativi dicuntur secundum naturalem
15 impotentiam nihil patiendi. Et hoc est quod dicit: *Sanativi* etc. (8, 9a21). Haec est sententia istius lectionis.

Quaestiones

Q1. Ad evidentiam eorum quae determinantur²²² in illo capitulo primo videtur quod definitio nihil valeat. Omnis definitio fit ex genere et differentiis.
20 Sed illa definitio non fit ex genere et differentiis, quia qualitas non habet genus. Ergo etc.

Q2. Praeterea. Sola species definitur, sicut dicit Boethius²²³. Cum ergo qualitas non sit species, ergo non definitur. Ergo non habet definitionem.

Q3. Praeterea. Omnis definitio datur per priora. Sed ista definitio non datur
25 per priora, immo per posteriora. Ergo etc.

Q4. Praeterea. Cum iste Auctor definiat qualitatem per quale [ista definitio non definitur per priorem, immo per posteriorem] et postea definiet quale per

²²⁰ dicantur] -entur P

²²¹ quod bene] album P

²²² eorum quae determinantur] quae quaeruntur P

²²³ Boethius *De divisione liber* 885D–886A.

qualitatem, videtur quod illa definitio sit circularis. Sed omnis definitio circularis est vituperanda. Ergo non valet.

Solutio

Ad 1. Ad primum istorum dicendum est quod duplex est definitio; est enim
 5 quaedam definitio propria, et talis definitio fit ex | 10rb | genere et differentiis, et loquendo de tali definitione qualitas non habet definitionem, ut tu obicis, et est alia definitio quae non est propria definitio sed quaedam descriptio, et talis non fit ex genere et differentiis, et loquendo de tali definitione qualitas definitur.

Ad 2. Ad secundum dicendum quod loquendo de propria definitione sola
 10 species definitur, et sic intendit Auctor, sed loquendo de definitione prout est quaedam descriptio sic non sola species²²⁴ definitur, et sic qualitas bene potest definiri.

Ad 3. Ad tertium dicendum est quod qualitas et quale possunt dupliciter accipi. Aut simpliciter aut quo ad nos. Dico ergo quod licet qualitas sit prius
 15 simpliciter quam quale, tamen quo ad nos prius est quale quam qualitas, et sic ista definitio datur per priora, et ideo bona est.

Ad 4. Ad quartum dicendum est quod non definit eodem modo qualitatem et quale, quia quando definit qualitatem, illa definitio fit per priora quo ad nos, quando definit quale per qualitatem, illa definitio est per priora simpliciter, et
 20 ideo illa definitio non est circularis.

Quaestiones

Q5. Hoc habito, ipse dicit quod qualitas est secundum quam quales dicimur²²⁵. Contra. Nos dicimur quales secundum quod qualitas est in nobis. Sed omnis qualitas non est in nobis. Ergo etc.

Q6. Praeterea, cum nos secundum quantitatem dicimur quanti sicut
 25 <secundum> qualitatem dicimur quales, quaeritur quare non dicitur quod

²²⁴ non sola species] sola species non *P*

²²⁵ dicimur ex -mus *corr. P*

quantitas est secundum quam <quanti> dicimur, sicut dicitur²²⁶ quod qualitas est secundum quod quales dicimur.

Q7. Praeterea, ipse dicit quod qualitas dicitur multipliciter. Contra. Quod dicitur multipliciter est aequivocum. Sed qualitas non est aequivocum. Ergo etc.

5

Solutio

Ad 5. Ad primum dicendum est quod non accipit ibi nos pro hominibus omnibus sed pro qualibet creatura recipiente qualitatem.

Ad 6. Ad aliud dicendum est quod omnis qualitas est in nobis, et ideo dicit quod qualitas est secundum quam quales dicimur, sed omnis quantitas non est
10 in nobis, et ideo non dicit quod quantitas est secundum quod quanti dicimur.

Ad 7. Ad aliud dicendum est quod Auctor non dicit quod qualitas dicitur multipliciter propter hoc quod sit aequivocum, sed dicit quod qualitas dicitur multipliciter propter hoc quod habet multas species. Haec sunt quae quaeruntur de praesenti lectione.

15

Lectio XI

TERTIA VERO SPECIES QUALITATIS PASSIONES etc. (8, 9a28)

Divisio

Superius posuit Auctor duas primas species qualitatis, in ista parte ponit
[primam] speciem tertiam, et sequitur pars illa in qua ponit quartam. Et sic in
20 praesenti lectione sunt duae partes principales. In quarum prima ponit tertiam speciem qualitatis, in secunda ponit quartam. Prima ibi: *Tertia vero* etc. (8, 9a28), secunda ibi: *Quartum vero genus* etc. (8, 10a11).

Prima in duas. In prima ostendit quod passiones et passibiles qualitates²²⁷ sunt tertia species qualitatis, in secunda hoc manifestat per exempla. Secunda
25 ibi: *Sunt autem huiusmodi ut dulcedo* etc. (8, 9a30).

²²⁶ dicitur] -mur P

Et ista in duas. In prima determinat de qualitatibus passibilibus et passionibus corporis, in secunda animae. Secunda ibi: *Similiter his et secundum animam* etc. (8, 9b34).

Prima in duas. In prima determinat de passibilibus corporis, in secunda de passionibus. Secunda ibi: *Quaecumque vero ex his* etc. (8, 9b27).

Prima adhuc in tres. In prima ostendit quid sit passibilis qualitas per exempla, in secunda approbat illa exempla, in tertia removet duo dubia. Prima ibi: *Sunt autem* etc. (8, 9a30), secunda ibi: *Et quoniam hae qualitates* (8, 9a31), tertia ibi: *Passibiles vero* etc. (8, 9a36).

Et ista tertia in duas secundum quod removet duo dubia. In prima removet primum, in secunda removet secundum. Secunda ibi: *Albedo autem* etc. (8, 9b10).

Tunc sequitur pars illa in qua determinat de passibilibus qualitatibus et passionibus animae. Et illa in duas. In prima determinat de passibilibus animae, in secunda de passionibus. Prima ibi: *Similiter his* etc. (8, 9b34), secunda ibi: *Quaecumque vero ex his* etc. (8, 10a6).

Tunc sequitur secunda pars principalis. Et illa in tres. In prima ponit quartam²²⁸ speciem qualitatis, in secunda removet dubium, in tertia ostendit quod solae species quae dictae sunt sunt species qualitatis et non aliae. Prima ibi: *Quartum vero genus* etc. (8, 10a11), secunda ibi: *Rarum vero* etc. (8, 10a16), tertia ibi: *Et fortasse alii* etc. (8, 10a25). Haec est divisio lectionis.

Sententia

Circa primam | 10va | partem sic procedit Auctor et ponit tertiam speciem qualitatis dicens quod passiones et passibiles <qualitates> sunt tertia species qualitatis.

Hoc habito ostendit quid sint passibiles qualitates dicens quod passibilis qualitas est ut dulcedo amaritudo et calor et frigiditas et albedo et nigredo. Et hoc est quod dicit: *Sunt autem huiusmodi* etc. (8, 9a30).

²²⁷ passiones et passibiles qualitates] passibiles et passiones qualitates P

²²⁸ quartam] illam P

Hoc habito approbat illa[m] exempla dicens quod huiusmodi qualitates passibiles²²⁹ sunt qualitates. Et hoc probat quia subiecta in quibus ponuntur dicuntur qualia, ut [cum dicitur] mel dicitur dulce propter hoc quod suscipit dulcedinem et corpus album dicitur album propter hoc quod suscipit albedinem et sic de talibus. Sed qualitas est secundum quam quales dicimur. Et ita huiusmodi, scilicet dulcedo²³⁰ et sic de aliis, sunt qualitates. Et hoc est quod dicit: *Et quoniam* etc. (8, 9a31).

Hoc habito removet duo dubia, et primo removet primum dicens quod passibiles qualitates non dicuntur passibiles qualitates propter hoc quod inferunt passionem in subiectis in quibus ponuntur, sed dicuntur passibiles qualitates propter hoc quod inferunt passionem sensibus. Et hoc est quod dicit: *Passibiles vero* etc. (8, 9a36).

Hoc habito removet aliud dubium. Quia posset aliquis dubitare quod albedo et nigredo essent qualitates propter hoc quod inferunt passionem sensibus, hoc removet dicens quod albedo et nigredo non dicuntur qualitates propter istam causam, sed dicuntur qualitates propter hoc quod nascuntur a passionibus, sicut quidam²³¹ sunt homines qui sunt rubei propter verecundiam et quidam²³² palidi propter timorem, et ille timor est passibilis qualitas; unde omnes qualitates quae de facili praetereunt dicuntur qualitates passibiles. Et hoc est quod dicit: *Albedo autem* etc. (8, 9b10).

Hoc habito determinat de passionibus qualitatibus dicens quod omnes qualitates quae facile praetereunt dicuntur passionibus qualitates, ut si aliquis irascatur propter hoc quod sit tristis, huiusmodi ira non dicitur qualitas sed passio. Et hoc est quod dicit: *Quaecumque vero ex his* etc. (8, 9b27).

Hoc habito ostendit quae sunt qualitates passibiles et passionibus animae dicens quod illae sunt passibiles qualitates animae ut dementia ira et huiusmodi, et dicuntur passibiles qualitates quae difficile sunt praetereuntes et omnino²³³ immobiles †et tales sunt qualitas.† Et hoc est quod dicit: *Similiter his* etc. (8, 9b34).

²²⁹ passibiles] *iter. P a.c.*

²³⁰ et ita huiusmodi, scilicet dulcedo *iter. P*

²³¹ quidam] -dem *P*

²³² quidam] -dem *P*

²³³ omnino] omnia *P*

Hoc habito ostendit quae sunt passiones dicens quod passiones dicuntur quae cito sunt praetereuntes, ut si aliquis irascatur propter hoc quod sit tristis, ira dicetur passio. Et hoc est quod dicit: *Quaecumque vero ex his* etc. (8, 10a6).

5 Hoc habito ponit quartam speciem qualitatis dicens quod quarta species qualitatis est forma et circa aliquid consistens figura, ut triangulus et quadrangulus. Et hoc est quod dicit: *Quartum vero* etc. (8, 10a11).

10 Hoc habito removet dubium. Quia posset aliquis dubitare quod asperum et spissum et lene essent qualitates, hoc removet dicens quod huiusmodi non sunt qualitates sed sunt positiones. Et hoc manifestat per exempla, quia spissum est cuius partes sunt propinquae sibi ipsi<s>, lene est cuius partes recte iacent et cuius una pars non supereminet alii. Et hoc est quod dicit: *Rarum vero* etc. (8, 10a16).

15 Hoc habito ostendit quod solum species qualitatis quae dictae sunt <sunt> species qualitatis et nullae aliae dicens quod aliae apparebunt esse qualitates fortasse, sed maxime et proprie illae species quae dictae sunt sunt species qualitatis et non aliae. Et hoc est quod dicit: *Et fortasse* etc. (8, 10a25). Et in hoc finitur et terminatur sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

20 **Q1.** Circa partem istam quaeruntur quaedam²³⁴ et dubitentur. Et primo quaeritur quot sunt species qualitatis et quae sunt.

Q2. Praeterea quaeritur quare prima species qualitatis potius significatur per duo nomina quam per unum.

25 **Q3.** Praeterea quaeritur quare prima species qualitatis significatur per copulationem et secunda per disiunctionem, et similiter quare tertia significatur per copulationem, quarta vero per disiunctionem.

Q4. Praeterea quaeritur quare prima species qualitatis | 10vb | significatur nomine speciei et secunda nomine generis. Similiter quaeritur quare tertia species nominatur nomine speciei et quarta nomine generis.

²³⁴ quaedam] quidem P

Solutio

Ad 1. Ad primum dicendum est quod quattuor sunt species qualitatis, prima est ut habitus et dispositio, secunda est naturalis potentia vel impotentia, tertia est passio et passibilis qualitas, quarta est forma et circa aliquid consistens figura.

Ad 2. Ad aliud dicendum est quod qualitas potest significari complete vel incomplete, et ideo species qualitatis potius significantur per duo nomina quam per unum.

Ad 3. Ad aliud dicendum est quod illa per quae significatur prima species qualitatis minus differunt quam illa per quae significatur secunda species qualitatis, quia minus differunt habitus et dispositio quam naturalis potentia et impotentia, quia ista sunt contraria, habitus et dispositio non sunt contraria sed sunt separata et ideo minus differunt. Sed inter illa quae minus differunt debet poni copulatio, et inter illa quae magis differunt debet poni disiunctio. Et ideo prima species qualitatis significatur per copulationem, secunda vero per disiunctionem. Et per hoc solvitur tertia species et quarta.

Ad 4. Ad aliud dicendum est quod illa per quae significatur prima species magis conveniunt quam illa per quae significatur secunda species, et quia species maiorem convenientiam habet quam genus quia illa quae conveniunt in specie magis conveniunt quam illa quae conveniunt in genere, et ideo prima species qualitatis nominatur nomine speciei et secunda nomine generis. Et ideo solvendum est de tertia et quarta specie qualitatis.

Lectio XII

QUALIA VERO QUAE [SUNT] SECUNDUM HAEC (8, 10a27)

Divisio

Superius determinavit Auctor de qualitate, in hac parte determinat de quali. Vel aliter: Superius determinavit Auctor de qualitate in abstractione, in hac parte determinat de qualitate in concretione. Et sequitur pars illa in qua ponit proprietates qualitatis, et similiter illa in qua removet quandam dubitationem. Et

sic in praesenti lectione sunt tres partes principales. In quarum prima Auctor determinat de quali, in secunda ponit proprietates qualitatis, in tertia removet quandam dubitationem. Prima ibi: *Qualia vero* etc. (8, 10a27), secunda ibi: *Inest autem contrarietas* etc. (8, 10b12), tertia ibi: *At vero non decet nos contubari* etc. (8, 11a20).

Prima in duas. In prima definit quale, in secunda ponit duo impedimenta. Secunda ibi: *In aliquibus vero eo quod non sunt* etc. (8, 10a31).

Et ista in duas secundum quod ponit duo impedimenta. In prima ponit primum, in secunda ponit secundum. Secunda ibi: *Aliquando autem et posito nomine* etc. (8, 10b6).

Tunc sequitur secunda pars principalis, in qua ponit proprietates qualitatis. Et illa in duas. In prima ponit duas proprietates communes, in secunda ponit unam proprietatem propriam qualitatis. Secunda²³⁵ ibi: *Simile vero et dissimile secundum solas* etc. (8, 11a15).

Prima in duas secundum quod ponit duas proprietates communes. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Secunda ibi: *Suscipit autem qualitas magis et minus* etc. (8, 10b25).

Prima in duas. In prima ponit illam proprietatem communem, in secunda ostendit quod illa proprietas non convenit omnibus qualitibus. Secunda ibi: *Non autem in omnibus* etc. (8, 10b16).²³⁶

Pars illa in qua ponit secundam proprietatem communem qualitatis in duas. In prima ponit illam proprietatem, in secunda ostendit quod illa proprietas non convenit omnibus qualitibus. Prima ibi: *Suscipit autem qualitas* etc. (8, 10b25), secunda ibi: *Non tamen omnia* etc. (8, 10b30).

Tunc sequitur tertia pars principalis, in qua removet <quandam dubitationem. Et illa in duas. In prima removet> illam dubitationem, in secunda solvit <ad> illam. Secunda ibi: *Paene enim in omnibus*²³⁷ etc. (8, 11a22).

Et illa in duas secundum quod ponit duas solutiones. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Secunda ibi: *Amplius si contingat* etc. (8, 11a37).

Haec est divisio praesentis lectionis.

²³⁵ secunda] prima P

²³⁶ prima in duas in prima ponit illam proprietatem communem in secunda ostendit *post* etc. per va...cat *canc.* P

²³⁷ paene enim in omnibus c : paene etiam nominibus P hic et infra

Sententia

Circa primam partem sic procedit et primo definit quale dicens quod illa dicuntur qualia quae denominative dicuntur a qualitatibus, ut a candore candidus et a grammatica grammaticus et sic de talibus.

5 Hoc habito ponit duo impedimenta. Et primo ponit primum, per quod ab aliquibus qualitatibus non dicuntur denominative aliqua qualia, dicens quod aliquibus qualitatibus | 11ra | non²³⁸ sunt nomina imposita, et ideo ab illis non dicuntur denominative aliqua qualia. Verbi gratia, pugilator dicitur naturali potentia vel impotentia et ab ipsa non dicitur denominative. Et hoc est quod
10 dicit: *In aliquibus* etc. (8, 10a31).

Hoc habito ponit secundum impedimentum dicens quod aliquando qualitati sunt nomina imposita et ab ipsa non dicuntur denominative²³⁹ qualia, ut a virtute dicitur studiosus et a virtute non dicitur studiosus denominative. Et hoc est quod dicit: *Aliquando autem* etc. (8, 10b6).

15 Hoc habito sequitur pars illa in qua ponit proprietates communes qualitatis. Et primo ponit primam dicens quod contrarietas est in qualitatibus, id est qualitas habet contrarium. Et hoc manifestat quia albedo habet contrarium et sic de aliis. Et hoc est quod dicit: *Inest autem contrarietas* etc. (8, 10b12).

Hoc habito ostendit quod illa proprietas quae est habere contrarium non
20 convenit omnibus qualitatibus dicens quod non convenit rubeo, quia rubeum non habet contrarium, neque similiter omnes medii colores qui²⁴⁰ sunt inter album et nigrum non habent contrarium, sicut pallidum fuscum et sic de aliis, et ita habere contrarium non²⁴¹ convenit omnibus qualitatibus, et sic omnis qualitas non habet contrarium. Et hoc est quod dicit: *Non autem in omnibus* etc.
25 (8, 10b16).

Hoc habito ponit aliam proprietatem communem qualitatis dicens quod qualitas suscipit magis et minus, quia album dicitur magis album alio et similiter minus; similiter iustum dicitur magis iustum alterum altero et minus. Et hoc est quod dicit: *Suscipit autem* etc. (8, 10b25).

²³⁸ non dicuntur denominative ante non exp. P

²³⁹ denominative] illa nomina P

²⁴⁰ qui] quae P

²⁴¹ habere contrarium non] non habere contrarium P

Hoc habito ostendit quod ista proprietas quae est suscipere magis et minus non convenit omnibus qualitatibus dicens quod non convenit albedini neque nigredini, quia una albedo non dicitur magis albedo quam alia neque similiter una nigredo non dicitur magis nigredo quam alia, et similiter triangulum et
 5 quadrangulum et figura non suscipiunt magis et minus, quia una figura non dicitur magis figura quam alia, et sic de aliis. Et sunt qualitates. Ergo ista proprietas quae est suscipere magis et minus²⁴² non convenit omnibus qualitatibus. Et hoc est quod dicit: *Non tamen omnia* etc. (8, 10b30).

Hoc habito ponit proprietatem propriam qualitatis dicens quod proprie
 10 proprium qualitatis <est> secundum qualitatem simile et dissimile dici. Et ostendit quod illud proprium sit proprie proprium qualitati, quia convenit omni qualitati et non alii quam qualitati, ergo etc. Hoc est quod dicit: *Simile <vero> et dissimile* etc. (8, 11a15).

Hoc habito removet Auctor dubitationem quandam dicens: Cum Auctor
 15 multa de qualitatibus in capitulo de relativis interposuit esse relativa et in capitulo de qualitate multa de relativis interposuit esse qualitates, posset aliquis dubitare quod male fecisset. Vel aliter: Removet dubium dicens quod [non nos conturbant] si iste Auctor multa interposuit de relativis esse qualitates in capitulo de qualitate, et si in capitulo de relativis multa interposuit [multa] de
 20 qualitatibus esse relativa, hoc non decet nos conturbari. Et hoc est quod dicit: *At vero* etc. (8, 11a20).

Hoc habito ponit primam solutionem ad hoc dicens quod omnia relativa possunt esse qualitates et relativa: qualitates secundum se et relativa secundum suum genus, ut grammatica et disciplina. Grammatica dicitur qualitas secundum
 25 se et dicitur relativum secundum suum genus, quod est scientia, unde non bene dicitur 'Grammatica est alicuius grammatica', sed [non] bene dicitur 'Grammatica est alicuius scientia'. Et ideo non nos decet²⁴³ conturbari si Auctor multa relativa interposuit esse qualitates et e converso. Et hoc est quod dicit: *Paene enim in omnibus*²⁴⁴ etc. (8, 11a22).

30 Hoc habito ponit aliam²⁴⁵ solutionem ad hoc idem dicens quod non est inconveniens si Auctor multa interposuit relativa esse qualitates in capitulo de

²⁴² magis et minus] contrarium *P*

²⁴³ decet] dicit *P a.c.*

²⁴⁴ paene enim in omnibus *c* : paene etiam nominibus *P hic et supra*

²⁴⁵ *Non autem differt haec solutio a prius posita!*

qualitate et in capitulo de relativis multas interposuit qualitates esse relativa, cum omnia illa possunt esse qualitates et relativa, quia possunt esse qualitates secundum se et relativa secundum suum genus. Et hoc est quod dicit: *Amplius si contingat* etc. (8, 11a37). Haec est sententia praesentis lectionis.

5

Quaestiones

Q1. Circa istam partem quaeruntur duo. Primum est de prima parte, secundum poterit esse de secunda²⁴⁶. De primo sic: Et primo quaeritur utrum hic debeat determinare²⁴⁷ de quali. Et videtur quod non, quoniam in determinando de |11rb| quantitate Auctor non determinavit de quanto. Ergo
10 similiter in tractando de qualitate non deberet determinare de quali.

Q2. Praeterea quaeritur quare in terminando de quantitate non deter<minavit> de quanto.

Q3. Praeterea quaeritur quare potius definit quale in plurali numero quam in singulari.

15 **Q4.** Praeterea quaeritur quare naturali potentiae vel impotentiae non sunt nomina imposita.

Solutio

Ad 1. Ad primum istorum dicendum est quod hic determinat de quali. Ad illud quod obicitur dico quod omnes proprietates quae conveniunt quantitati
20 conveniunt quanto, et ideo determinando de quantitate non determinat de quanto, quia superflue determinasset si determinasset de quanto. Sed omnes proprietates quae conveniunt qualitati non conveniunt quali, et ideo in determinando de qualitate determinat de quali.

Ad 2. Et per hoc patet solutio ad secundum.

25 **Ad 3.** Ad tertium dicendum est quod quale dicitur multipliciter, quia quoddam est quale concretum et quoddam abstractum; et ideo potius definit quale in plurali quam in singulari.

²⁴⁶ secunda] substantia P

²⁴⁷ determinare] -i P

Ad 4. Ad aliud dicendum est quod nos non imponimus nomina nisi rebus nobis notis, et quia naturalis potentia et impotentia non sunt nobis notae, immo innotae, et ideo naturali potentiae et impotentiae non sunt nomina imposita.

Quaestiones

5 **Q1.** Hoc habito quaeritur de secunda parte principali. Ipse dicit quod medii colores non contrariantur suis extremis. Contra. Sicut est in moralibus, ita est in coloribus. Sed medium in moralibus contrariatur suis extremis. Ergo similiter in coloribus. Ergo etc.

Q2. Praeterea quaeritur quare medium in moralibus contrariatur suis
10 extremis, non autem in coloribus.

Q3. Praeterea, ipse dicit quod qualitas suscipit magis et minus²⁴⁸. Contra. Albedo non suscipit magis et minus, quia una albedo non dicitur magis alba quam alia nec minus. Ergo etc.

Solutio

15 **Ad 1.** Ad primum istorum dicendum est quod non est simile de moralibus et coloribus, quia medium in coloribus efficitur ex suis extremis, et omne quod conficitur ex suis extremis non contrariatur ipsis, et ideo medium in coloribus non contrariatur²⁴⁹ suis extremis. Sed medium in moralibus non conficitur ex
20 suis extremis, et illud quod non conficitur ex aliquibus contrariatur ipsis, et ideo medium in moralibus contrariatur suis extremis.

Ad 2. Ad secundum dicendum est eadem solutione quod medium in coloribus conficitur ex suis extremis et ideo non contrariatur ipsis, sed in moralibus medium non conficitur ex suis extremis et ideo contrariatur ipsis.

Ad 3. Ad tertium dicendum est quod de qualitate possumus loqui dupliciter,
25 aut de qualitate in abstractione <aut de qualitate in concretionem>. Dico ergo quod licet qualitas in concretionem suscipiat magis et minus, ut album et nigrum, tamen qualitas in abstractionem non suscipit magis et minus, ut albedo et nigredo non suscipiunt. Ergo etc.

²⁴⁸ magis et minus] contrarium *P*

²⁴⁹ ipsis et ideo medium *post* contrariatur *exp. P*

Lectio XIII

RECIPIT AUTEM FACERE ET PATI CONTRARIETATES (9, 11b1)

Divisio

5 Superius determinavit Auctor de quattuor primis praedicamentis, scilicet de substantia²⁵⁰ de quantitate de relatione de qualitate, in hac parte determinat de aliis sex, scilicet de actione et passione et quando et ubi et de situ <et> de habitu. Et ista in duas. In prima ponit proprietates actionis et passionis, in secunda breviter se expedit de aliis quattuor. Secunda ibi: *Dictum autem est et de situ* etc. (9, 11b8). Haec est divisio istius partis.

10

Sententia

Circa partem primam sic procedit Auctor et ponit proprietates actionis et passionis et illas manifestat dicens quod actio et passio habent contrarietates et similiter suscipiunt magis et minus. Quod habent contrarietates hoc manifestat quia calefacere et frigefacere sunt contraria et similiter calefieri et frigefieri sunt
15 contraria. Et similiter calefacere suscipit magis et minus et calefieri suscipit magis et minus, et calefacere est actio et calefieri est passio, et ideo passio et actio suscipiunt magis et minus et similiter suscipiunt contrarietates.

Hoc habito breviter se expedit de aliis quattuor dicens quod dictum est de situ in capitulo de relatione et de aliis, scilicet de habitu et quando et ubi,
20 dictum est in principio istius scientiae, | 11va | et dictum est quod habitus est ut calciatum²⁵¹ esse armatum esse et quod ubi est in loco et quando in tempore, et omnia illa quae dicta <sunt> de istis in principio istius scientiae ad praesens sufficiunt. Haec est sententia praesentis lectionis.

²⁵⁰ substantia] subiecto *P*

²⁵¹ calciatum] -us *P*

Quaestiones

Q1. Circa partem istam primo quaeritur quare Auctor determinat de istis sex praedicamentis breviter se expediendo.

Q2. Praeterea quaeritur quo modo ista sex praedicamenta causantur ab aliis
5 quattuor.

Q3. Praeterea quaeritur quare potius denominantur duo praedicamenta a tempore et a loco, scilicet quando et ubi, quam ab aliis quantitibus.

Q4. Praeterea quaeritur quo modo diversimode determinatur in isto libro et in *Libro sex principiorum* de istis sex praedicamentis.

Q5. Praeterea quaeritur, cum ista sex praedicamenta possunt esse
10 principia²⁵² et praedicamenta, quo modo diversimode.

Q6. Praeterea quaeritur quare comparat proprietates actionis et passionis in simul.

Solutio

Ad 1. Ad primum istorum dicendum est quod ista sex praedicamenta
15 causantur ab aliis quattuor primis, et quia confuse et sufficienter determinatum est de aliis, ideo satis determinatum est de istis, et ideo breviter se expedit de istis sex.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod quando et ubi causantur a quantitate,
20 quia quando causatur a tempore, ubi vero causatur <a> loco, et tempus et locus sunt quantitates, et ideo etc. Actio et passio causantur a secunda²⁵³ specie qualitatis, quia actio causatur a naturali potentia, passio a naturali impotentia. Habitus et situs a relatione.

Ad 3. Ad tertium dicendum est quod <quia> tempus et locus mensurant et
25 influunt ratione qua mensurant, ab illis non causantur praedicamenta sed ratione qua influunt, et quia aliae quantitates non influunt sed mensurant²⁵⁴, et ideo ab illis non causantur aliqua praedicamenta.

²⁵² principia] praedicata *P*

²⁵³ secunda] tota *P*

²⁵⁴ mensurant] -ent *P*

Ad 4. Ad quartum dicendum est quod in isto libro determinat Auctor de istis sex prout praedicamenta et in²⁵⁵ *Sex principiis* prout sunt principia²⁵⁶.

Ad 5. Ad quintum²⁵⁷ dicendum est quod sunt praedicamenta prout ponuntur in linea praedicamentali supra inferiora et dicuntur principia²⁵⁸ prout ordinentur
5 in definitione suorum inferiorum.

Ad 6. Ad ultimum dicendum est quod proprietates actionis et passionis causantur ab eodem sive ab eadem causa, scilicet a qualitate, et ideo Auctor comparat illas proprietates in simul.

Lectio XIV

10 QUOTIENS AUTEM OPPONI ALTERUM ALTERO SOLEAT (10, 11b16)

Divisio

Finito capitulo de antepaedicamentis et similiter de praedicamentis hic aggreditur Auctor determinare de postpraedicamentis. Et ista pars primo dividitur in quinque capitula secundum quod quinque sunt postpraedicamenta.

15 In prima determinat de oppositione, in secunda de priori²⁵⁹, in tertia de simul, in quarta de motu, in quinta de habere. Prima ibi: *Quotiens* etc. (10, 11b16), secunda ibi: *Prius autem alterum altero* etc. (12, 14a26), tertia ibi: *Simul autem dicuntur* etc. (13, 14b24), quarta ibi incipit: *Motus autem species sunt sex* etc. (14, 15a13), quinta ibi: *Habere autem multis modis dicitur* etc. (15, 15b17).

20 Prima in duas. In prima aperit intentionem suam, in secunda determinat de intento. Secunda ibi: *Dicitur autem* etc. (10, 11b16).

Et ista in duas. In prima determinat de oppositione in generali, in secunda in speciali. Secunda ibi: [Cum] *Quaecumque igitur relativa* etc. (10, 11b25).

²⁵⁵ in *add. P s.l.*

²⁵⁶ principia] praedicata P

²⁵⁷ quintum] primum P

²⁵⁸ principia] praedicata P

²⁵⁹ priori] privatione P

Et ista in tres. In prima determinat de oppositione absolute, in secunda comparative, in tertia regreditur²⁶⁰ supra contraria. Prima ibi: *Quaecumque igitur relativa* etc. (10, 11b25), secunda ibi: *Quoniam autem privatio et habitus* etc. (10, 12b15), tertia ibi: *Contrarium autem bono* etc. (11, 13b36) in fine istius capituli.

Prima pars cum aliis duabus praecedentibus est de praesenti lectione, et sic in praesenti lectione sunt tres partes principales. In quarum prima Auctor aperit intentionem suam, in secunda determinat de oppositione in generali, in tertia²⁶¹ in speciali <et> absolute. Prima ibi: *Quotiens autem* etc. (10, 11b16), secunda
10 ibi: *Dicitur autem* etc. (10, 11b16), tertia ibi: *Quaecumque igitur relativa* etc. (10, 11b25).

Prima pars propter sui brevitatem non dividitur, secunda similiter non dividitur, sed tertia in quattuor secundum quod ponit quattuor species oppositionis. In prima determinat de relative²⁶² oppositis, in secunda de
15 contrarie oppositis, in tertia de privative oppositis, in quarta de contradictorie oppositis. Prima ibi: *Quaecumque igitur* etc. (10, 11b25), secunda ibi: *Illa vero quae ut contraria sunt* etc. (10, 11b33), tertia ibi: *Privatio vero et habitus* etc. (11, 12a26), quarta ibi: *Non est autem neque quod sub affirmatione* etc. (11, 12b5).

Prima non dividitur, sed secunda in tres. In prima manifestat quae sunt contraria, in secunda ponit | 11vb | quandam divisionem contrariorum, in tertia quoddam incidens. Prima ibi: *Illa vero quae ut contraria sunt* etc. (10, 11b33),
20 secunda ibi: *Quaecumque vero* etc. (10, 11b37), tertia ibi: *In aliquibus autem nomina* etc. (10, 12a20).

Pars illa in qua determinat de privative oppositis in tres. In prima facit hoc, in secunda comparat privari habitu et habere habitum ad privationem et habitum penes differentiam, in tertia²⁶³ penes convenientiam. Prima ibi: *Privatio vero* etc. (10, 12a26), secunda ibi: *Privari enim et habere habitum* etc. (10, 12a35),
25 tertia ibi: *Opposita autem et haec videntur*²⁶⁴ etc. (10, 12b1).

²⁶⁰ regreditur] *lectio incerta*

²⁶¹ tertia] *secunda P*

²⁶² relative] *-tione P*

²⁶³ tertia] *secunda P*

²⁶⁴ haec videntur] *c : hoc videtur P*

<Sequitur> pars illa in qua determinat de contradictorie oppositis. Et illa in duas. In prima comparat²⁶⁵ rem subiectam affirmationi et negationi ad affirmationem et negationem penes differentiam, in secunda penes convenientiam. Prima ibi: *Non est autem* etc. (10, 12b5), secunda ibi: 5 *Concedentur autem*²⁶⁶ *haec esse opposita* etc. (10, 12b10). Haec est divisio lectionis.

Sententia

Circa partem primam sic procedit Auctor et aperit intentionem suam dicens quod dicendum²⁶⁷ est quot modis fit oppositio.

10 Hoc habito determinat de oppositione in generali dicens quod quadrupliciter, id est quattuor modis, dicitur oppositio, quia quaedam sunt relative opposita, ut duplum et dimidium, quaedam contrarie opposita, ut bonum et malum, quaedam privative opposita, ut caecitas et visus, quaedam contradictorie opposita, ut affirmatio et negatio. Et hoc est quod dicit: *Dicitur autem alterum altero opponi* 15 etc. (10, 11b16).

Hoc habito ostendit quae sunt relative opposita dicens quod illa dicuntur relativa²⁶⁸ quorum unum dicitur ad aliud et dependet ad aliud, ut duplum dicitur ad dimidium et dimidium ad duplum, unde bene dicitur duplum dimidii duplum et dimidium dupli dimidium. Et hoc est quod dicit: *Quaecumque igitur* etc. 20 (10, 11b25).

Hoc habito manifestat contrarie opposita dicens, sive determinat de ipsis dicens, quod contrarie opposita sunt quorum unum non dependet ab alio nec dicitur ad aliud. Verbi gratia, album et nigrum sunt contraria et unum non dicitur ad aliud nec dependet ab alio, quia album non dicitur de nigro nec 25 dependet a nigro. Et hoc est quod dicit: [Et] *Illa vero quae ut contraria* etc. (10, 11b33).

Hoc habito ponit quandam divisionem contrariorum dicens quod quaedam sunt contraria quorum alterum de necessitate inest subiecto, et illa non habent

²⁶⁵ comparat] manifestat *P*

²⁶⁶ concedentur autem *P* infra : concedetur et *P* : concedantur autem etiam *c* (etiam om. *c_{Ch}*)

²⁶⁷ dicendum] -us *P*

²⁶⁸ relativa] contraria *P*

medium, ut sanum et aegrum (ista non habent medium quia oportet de necessitate quod omne animal sit sanum aut aegrum), alia sunt contraria quorum alterum de necessitate non inest subiecto, et illa habent medium, sicut album et nigrum. Et ex hoc ponit talem divisionem contrariorum dicens quod quaedam
 5 sunt contraria mediata et quaedam immediata, mediata ut album nigrum, immediata ut sanum et aegrum. Et hoc est quod dicit: *Quaecumque vero contrariorum* etc. (10, 11b37).

Hoc habito ponit quoddam incidens quod quaedam sunt media quibus sunt nomina imposita, ut palidum et fuscum, et quaedam sunt media quibus non sunt
 10 nomina imposita, sed significantur per negationem suorum extremorum, ut bonum et malum habent medium, sed illud medium significatur per negationem utriusque, et illud medium est neque bonum neque malum. Et hoc est: *In aliquibus vero* etc. (10, 12a20).

Hoc habito determinat de privative oppositis dicens quod privative opposita sunt illa quae possunt fieri circa idem et secundum ordinem, ut caecitas et visio habent fieri circa idem, scilicet circa oculum, et secundum ordinem, quia prius est visio quam caecitas, quia aliquis non dicitur esse caecus propter hoc quod non videat, sed dicitur esse caecus propter hoc quod est aptus natus ad habendum visionem et non videt tempore illo in quo [non] debet videre. Unde
 20 canis²⁶⁹ non dicitur esse caecus ante nonum diem, sed si post nonum diem non videat²⁷⁰, tunc dicitur esse <caecus>, et similiter puer non dicitur edentulus propter hoc quod non habet dentes, quia in illo tempore non debet habere dentes, scilicet in iuventute, sed si non habet dentes in illo tempore in quo debet habere, scilicet in senectute, tunc dicitur esse edentulus. Hoc est quod dicit:
 25 *Privatio vero* etc. (10, 12a26).

Hoc habito comparat privari habitu et habere habitum ad privationem et habitum penes differentiam dicens quod privari habitu et habere habitum non sunt idem quod privatio et habitus, quia si essent idem, possent praedicari de eodem | 12ra | [possunt praedicari de eodem], quia bene dicitur 'Homo est caecus', quod est privari habitum, sed non bene dicitur 'Homo est privatio' et similiter 'Homo est habitus'. Et hoc est quod dicit: *Privari enim et habere* etc. (10, 12a35).

²⁶⁹ canis *P* : an catulus scribendum ?

²⁷⁰ videat] lectio incerta

Hoc dicto comparat privari habitu et habere habitum ad privationem et habitum penes convenientiam dicens quod eodem modo²⁷¹ opponuntur privari habitu et habere habitum sicut privatio et habitus, et ita in hoc conveniunt. Et hoc est quod dicit: *Opposita autem* etc. (10, 12b1).

5 Hoc habito determinat de contradictorie oppositis et manifestat rem quae subiacet affirmationi et negationi dicens quod res quae subiacent affirmationi et negationi non sunt idem quod affirmatio et negatio, quia res quae subiacet affirmationi et negationi non est oratio, sed affirmatio est oratio et similiter negatio, et ita in hoc differunt. Et hoc est quod dicit: *Non est autem* etc.
10 (10, 12b5).

Hoc habito comparat illa penes convenientiam dicens quod eodem modo opponuntur res quae subiacent affirmationi et negationi sicut affirmatio et negatio, unde sicut illae duae 'Sedet' et 'Non sedet', eodem modo istae duae sedere et non sedere, et ita in hoc conveniunt. Et hoc est quod dicit:
15 *Concedentur autem* etc. (10, 12b10).

Quaestiones

Q1. Circa partem istam quaeruntur quaedam. Et primo quaeritur quot sunt postpraedicamenta et quae sunt illa.

Q2. Praeterea quaeritur quid sint postpraedicamenta.

20 **Q3.** Praeterea quaeritur quare dicuntur postpraedicamenta.

Q4. [Praeterea quaeritur quare sequuntur postpraedicamenta.] Praeterea quaeritur quare determinat de istis.

Q5. <Praeterea quaeritur quare sequuntur postpraedicamenta.>

Solutio

25 **Ad 1.** Ad primum istorum dicendum est quod quinque sunt postpraedicamenta, scilicet oppositio prius simul motus et habitus sive habere.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod illa sunt condiciones quae sequuntur praedicamenta.

²⁷¹ eodem modo] eadem P

Ad 3. Ad tertium dicendum est quod sequuntur praedicamenta et ideo dicuntur postpraedicamenta.

Ad 4. Ad quartum dicendum est quod determinat de istis propter hoc quod sequuntur praedicamenta. Vel aliter dicimus quod in unoquoque praedicamento
 5 sunt differentiae oppositae, et ideo determinat de oppositione; et similiter in unoquoque praedicamento sunt genera et species, et prius est genus quam species, et ideo determinat de priori; similiter in unoquoque praedicamento sunt differentiae <simul> cum genere et species simul sub genere, et ideo determinat de simul; similiter in isto libro determinat de substantia, et substantia est
 10 alterabilis et variabilis, et quia alteratio est motus, ideo determinat de motu; similiter substantia habet accidentia, et ideo determinat de habitu.

Ad 5. Ad ultimum dicendum est quod in quolibet praedicamento sunt oppositae differentiae²⁷², et ideo oppositio sequitur ad illa; similiter in quolibet praedicamento est genus, et similiter species, et prius est genus quam species, et
 15 ideo prius sequitur ad illa; similiter in quolibet praedicamento differentiae sunt simul cum genere et species simul sub²⁷³ genere, et ideo simul sequitur ad illa; similiter in isto libro determinat de substantia, et quia substantia est alterabilis et alteratio est quidam motus, ideo motus sequitur ad illa; similiter substantia habet accidentia, et²⁷⁴ ideo habitus sequitur ad illa.

20

Lectio XV

QUONIAM AUTEM PRIVATIO ET HABITUS NON SIC etc. (10, 12b15)

Divisio

Superius determinavit Auctor de oppositione absolute, in hac parte determinat in comparatione, et sequitur pars illa in qua regreditur supra contraria. Et sic in

²⁷² differentiae] contrarietates *P*

²⁷³ sub] cum *P*

²⁷⁴ accidentia et] differentias *P*

ista lectione sunt duae partes principales. Prima ibi: *Quoniam autem* etc. (10, 12b15), secunda ibi: *Contrarium autem bono* etc. (11, 13b36).

Prima in tres. In prima comparat privative opposita ad relativa ponendo differentiam, in secunda ponit differentiam inter contraria et privativa, in tertia comparat contradictorie opposita ad omnia alia ponendo differentiam. Prima ibi: *Quoniam autem* etc. (10, 12b15), secunda ibi: *Quoniam autem <neque>*²⁷⁵ *ut contraria* etc. (10, 12b26), tertia ibi: *Quaecumque vero tamquam affirmatio et negatio* etc. (10, 13a37).

Prima in duas secundum quod ponit duas differentias inter relative opposita et privative. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Secunda ibi: *Amplius ad aliquid omnia* etc. (10, 12b22).

Pars illa in qua comparat privative opposita ad contrarie opposita ponendo differentiam [secundum] in duas secundum quod ponit duas differentias. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam. Prima ibi: *Quoniam autem neque ut contraria* etc. (10, 12b26), secunda ibi: *Amplius in contrariis* etc. (10, 13a18).

Pars illa in qua comparat contradictorie opposita ad omnia alia in tres. In prima comparat contradictorie opposita ad omnia alia ponendo differentiam, in secunda ponit instantiam | 12rb | contra illam differentiam, in tertia solvit ad illam. Prima ibi: *Quaecumque vero* etc. (10, 13a37), secunda ibi: *Sed maxime videbitur* etc. (10, 13b12), tertia ibi: *Sed neque in his* etc. (10, 13b16).

Pars illa in qua Auctor regreditur supra contraria in quinque secundum quod ponit quinque proprietates contrariorum. In prima ponit primam, in secunda ponit secundam, in tertia ponit tertiam, in quarta ponit quartam, in quinta ponit quintam. Prima ibi: *Contrarium autem*²⁷⁶ *bono* etc. (11, 13b36), secunda ibi: *Amplius contrariorum*²⁷⁷ etc. (11, 14a7), tertia ibi: *Amplius, si Socratem* etc. (11, 14a10), quarta ibi: *Palam*²⁷⁸ *vero* etc. (11, 14a15), quinta ibi: *Necessarium est autem omnia* etc. (11, 14a18). Haec est divisio lectionis et sententia in generali.

²⁷⁵ neque addidi cum cP^{inf}.

²⁷⁶ autem cP^{sup. et inf.} : vero P

²⁷⁷ contrariorum cP^{inf.} : -rium P

²⁷⁸ palam cP^{inf.} : possibile P

Sententia

In speciali sic procedit proponendo differentiam inter privative opposita et relative opposita dicens quod talis est differentia²⁷⁹ inter ipsa quod unum relative oppositorum dicitur ad alterum, ut duplum dicitur ad dimidium, sed
 5 unum privative oppositorum non dicitur ad alterum, ut caecitas non dicitur visionis caecitas; et ita in hoc primo differunt relativa et privativa, quia relativorum unum dicitur ad aliud et dependet ab alio, ut pater et filius, sed privativorum unum non dicitur ad aliud neque dependet ab alio.

Hoc habito ponit aliam differentiam inter privative opposita et relative²⁸⁰
 10 opposita dicens quod talis est differentia inter ipsa quod omnia relativa dicuntur ad convertentiam, ut pater et filius, sed privativa non dicuntur ad convertentiam, unde non bene dicitur caecitas visionis caecitas et visio caecitatis visio. Et hoc est quod dicit: *Amplius ad aliquid omnia* etc. (10, 12b22).

Hoc habito ponit duas differentias inter privative opposita et contraria. Et
 15 primo ponit primam dicens quod ita est in contrariis immediatis quod alterum semper inest de necessitate subiecto, ut aegritudo et sanitas insunt semper de necessitate subiecto, quia omne animal de necessitate aut est sanum aut est aegrum²⁸¹ [aut est sanum], sed in privative oppositis alterum de necessitate non inest subiecto semper. Sed ita est in contrariis mediatis quod alterum de
 20 necessitate semper non inest subiecto, ut album et nigrum (quia aliquis non est de necessitate albus vel niger), nisi alterum determinate insit subiecto, ut caliditas igni et albedo nivi, sed in privative oppositis alterum de necessitate inest subiecto post tempus determinatum, † ut caecum est videns post tempus determinatum in quo non debet videre, aliquis dicitur caecus de necessitate aut
 25 videns in illo tempore in quo debet videre. † Et hoc est quod dicit: *Quoniam autem <neque>*²⁸² *ut contraria* etc. (10, 12b26).

Hoc habito ponit aliam differentiam inter privativa et contraria dicens quod in uno contrarie oppositorum potest fieri mutatio in alterum et e converso subiecto manente, ut calidum potest fieri frigidum et e converso et ex parvo
 30 studiosum etc., sed in uno privative oppositorum non potest fieri mutatio in

²⁷⁹ differentia] divisio P

²⁸⁰ relative] contrarie P

²⁸¹ aegrum est in contrariis mediatis post aegrum exp. P

²⁸² neque addidi cum cP^{inf}.

alterum et e converso, quia licet ex habitudine possit fieri mutatio in privationem, tamen non potest fieri e converso, quia licet videns possit esse caecus, tamen caecus non potest esse videns. Et hoc est quod dicit: *Amplius in contrariis* etc. (10, 13a18).

5 Hoc habito comparat contradictorie opposita ad omnia alia ponendo differentiam dicens quod contradictorie opposita sunt illa quorum de necessitate alterum est verum et alterum falsum, sed in contrariis alterum non dicitur esse verum et alterum falsum, similiter in privative oppositis alterum non dicitur esse verum et alterum falsum, neque in relative oppositis alterum non dicitur esse
10 verum et alterum esse falsum, et ita in hoc differunt. Et hoc est quod dicit: *Quaecumque vero* etc. (10, 13a37).

Hoc habito ponit instantiam contra illam differentiam dicens quod hoc contingit in contrariis complexis quod alterum sit verum et alterum sit falsum, ut cum dicitur Socratem esse sanum et Socratem esse aegrum, ista opponuntur
15 contrarie, sed alterum istorum semper est verum et alterum falsum, et ita non valet differentia quae ponitur inter contradictorie opposita et contrarie opposita. Et hoc est quod dicit: *Sed maxime* | 12va | *videbitur* etc. (10, 13b12).

Hoc habito solvit ad istam instantiam dicens quod in contrarie oppositis, si subiectum non sit, non necesse est alterum esse verum et alterum esse falsum.
20 Verbi gratia, si Socrates non est, non erit albus neque niger, sed in contradictorie oppositis, sive subiectum sit sive non sit, necesse est semper quod alterum sit verum et alterum sit falsum, unde si Socrates non est, semper una istarum est vera, 'Socrates est' 'Socrates non est', et altera falsa. Et hoc est quod dicit: *Sed neque in his* etc. (10, 13b16).

25 Hoc habito regreditur Auctor supra contraria ponendo eius proprietates. Et primo ponit primam dicens quod malum de necessitate opponitur bono, et non aliud quam malum opponitur bono, ut languor, quod est malum, opponitur <sanitati>, quod est bonum, sed malum aliquando opponitur malo, ut superabundantia, quod est malum, opponitur egestati, quod est malum, sed in
30 pluribus invenitur malum opponi bono et in paucibus malum opponi malo. Et hoc est quod dicit: *Contrarium autem bono* etc. (11, 13b36).

Hoc habito ponit secundam proprietatem contrariorum dicens quod si unum contrariorum inest alicui subiecto, non necesse est alterum inesse, ut si albedo insit Socrati, non necesse <est> quod nigredo insit ei. Et hoc est quod dicit:
35 *Amplius contrariorum* etc. (11, 14a7).

Hoc habito ponit tertiam proprietatem dicens quod <cum> contraria non possunt simul esse in eodem, impossibile est quod si Socrates sit sanus, et ipse sit aeger²⁸³. Et hoc est quod dicit: *Amplius* [autem]²⁸⁴ *si Socratem* etc. (11, 14a10).

5 Hoc habito ponit quartam proprietatem dicens quod contraria habent fieri circa idem, vel circa idem specie²⁸⁵ vel circa idem genere vel circa idem numero. Et hoc est quod dicit: *Palam vero* etc. (11, 14a15).

10 Hoc habito ponit quintam proprietatem dicens quod omnia contraria habent esse in eodem genere vel in diversis generibus vel [secundum] sunt genera aliorum <et non> habent esse <in genere>. In eodem genere ut album et nigrum habent esse in genere coloris, in diversis generibus ut iustitia et iniustitia habent esse in diversis generibus, quia iustitia habet esse in genere boni et iniustitia in genere mali, sed bonum et malum sunt genera aliorum et non habent esse in genere. Et hoc est quod dicit: *Necessarium est autem* etc. (11, 14a18). Haec est
15 sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

Q1. Circa partem istam quaeruntur quaedam. Et primo quaeritur, cum iste Auctor determinat de oppositione in *Libro perihermeneias* et in <isto> libro, quo modo differenter.

< * * * >

²⁸³ aeger] niger *P*

²⁸⁴ autem *delevi* : *omitt.* *cP^{sup.}*

²⁸⁵ specie] numero *P*

Lectio XVI

PRIUS AUTEM ALTERUM ALTERO DICITUR²⁸⁶ etc. (12, 14a26)

Divisio

Superius determinavit Auctor de oppositione, in hac parte determinat de priori, et sequitur pars illa in qua determinat de simul. Et sic in praesenti lectione sunt
5 duae partes principales. Secunda ibi: *Simul autem dicuntur* etc. (13, 14b24).

Prima pars in tres. In prima proponit quod prius habet plures modos, in secunda addit quintum modum, in tertia recapitulat ea quae dicta sunt in isto capitulo. Prima ibi: *Prius autem* etc. (12, 14a26), secunda ibi: *Videtur autem* etc.
10 (12, 14b10), tertia ibi: *Ideo quidem secundum quinque modos* etc. (12, 14b22).

Prima in duas. In prima proponit quod prius habet plures modos, in secunda ponit illos. Secunda ibi: *Primo quidem et proprie* etc. (12, 14a27).

Et ista secunda in quattuor²⁸⁷ secundum quod ponit diversos²⁸⁸ modos quattuor²⁸⁹ prioris. In prima ponit primum, in secunda ponit secundum, in tertia
15 ponit tertium, in quarta ponit quartum. Secunda²⁹⁰ ibi incipit: *Secundo autem* etc. (12, 14a30), tertia ibi: *Tertio <vero>*²⁹¹ *secundum quendam ordinem* etc. (12, 14a35), quarta ibi: *Amplius* etc. (12, 14b4).

Tunc sequitur secunda pars principalis, in qua determinat de simul. Et illa in duas. In prima parte ponit plures modos ipsius simul, in secunda recapitulat ea
20 quae dicta sunt [ibi]. Secunda ibi incipit: *Simul ergo per naturam* etc. (13, 15a7).

Prima in tres secundum quod ponit tres modos ipsius simul. In prima ponit primum, in secunda ponit secundum, in tertia ponit tertium. Prima ibi: *Simul autem dicuntur* etc. (13, 14b24), secunda ibi: *Naturaliter autem* etc. (13, 14b27), tertia ibi: *Dicuntur <autem>*²⁹² *simul* etc. (13, 14b31). Haec est divisio
25 praesentis lectionis.

²⁸⁶ dicitur *ac* : -untur *P*

²⁸⁷ quattuor] duas *P*

²⁸⁸ diversos] duos *P*

²⁸⁹ quattuor] quinque *P*

²⁹⁰ in *exp. P* ante secunda

²⁹¹ vero addidi cum *cP^{inf.}*

²⁹² autem addidi cum *cCsCh^{P^{inf.}}*

Sententia

Circa primam partem sic procedit Auctor dicens quod prius dicitur quadrupliciter, id est [pri] quattuor sunt modi prioris.

Hoc habito ponit primum modum dicens quod primo | 12vb | modo dicitur prius secundum tempus, ut antiquius et senius dicuntur secundum tempus. Et hoc est quod dicit: *Primo quidem* etc. (12, 14a27).

Hoc habito ponit secundum modum prioris dicens quod secundo modo dicitur prius illud a quo non sequitur convertentia, sicut unum est prius duobus et ab ipso non sequitur convertentia. Unde bene sequitur 'Iste habet duos denarios, ergo habet unum', sed non sequitur e converso. Similiter animal sequitur ad hominem, quia bene sequitur 'Homo, ergo animal', sed non sequitur e converso, et ita animal prius est quam homo. Et hoc est quod dicit: *Secundo autem* etc. (12, 14a30).

Hoc habito ponit tertium modum prioris dicens quod tertio modo dicitur prius secundum ordinem, sicut litterae priores sunt quam syllabae; et de hoc ponit plura exempla in littera. Et hoc est quod dicit: *Tertio vero* etc. (12, 14a35).

Hoc habito ponit quartum modum prioris dicens quod quarto modo <dicatur> prius illud quod est melius et honorabilius, sicut dicimus dilectos, id est²⁹³ amicos nostros quos diligimus, et honorabiles esse priores. Et hoc est quod dicit: *Amplius autem* etc. (12, 14b4).

Hoc habito ponit quintum modum prioris dicens quod quinto²⁹⁴ modo dicitur prius illud a quo convertitur consequentia et illud est causa alterius, ut res convertitur ad orationem, quia si res est vera, oratio est vera, et e converso, et similiter res est causa orationis, quia ab eo quod res est vel non est dicitur oratio vera vel falsa. Et hoc est quod dicit: *Videtur autem* etc. (12, 14b10).

Hoc habito recapitulat ea quae dicta sunt dicens quod ideo manifestum est quod²⁹⁵ prius habet quinque modos. Et hoc est quod dicit: *Ideo quidem* etc. (12, 14b22).

Tunc sequitur secunda pars principalis, in qua ponit modos simul. Et primo ponit primum dicens quod illa dicuntur simul quorum generatio est in eodem

²⁹³ id est] et P

²⁹⁴ quinto] quarto P

²⁹⁵ quod] ergo P

tempore et quod illa non dicuntur prius et posterius; et hoc est quod dicit: *Simul autem* etc. (13, 14b24).

Hoc habito ponit secundum modum ipsius simul dicens quod illa dicuntur simul quae convertuntur ad convertentiam ita quod unum non sit causa alterius, ut duplum et dimidium dicuntur ad convertentiam, quia ubicumque²⁹⁶ est duplum est dimidium, sed unum non est causa alterius, quia illa quae sunt simul essent in quinto modo prioris. Et hoc est quod dicit: *Naturaliter autem simul* etc. (13, 14b27).

Hoc habito ponit tertium modum ipsius simul dicens quod illa dicuntur simul quae e diverso dividunt idem genus, ut differentiae specificaе, sicut gressibile volatile dividunt hoc genus animal, quia nos dicimus animalium aliud gressibile, aliud volatile, et similiter animalium aliud mortale, aliud immortale, et sic mortale et immortale continentur sub hoc genere animal. Et hoc est quod dicit: *Dicuntur autem* etc. (13, 14b31).

Hoc habito recapitulat ea quae dicta sunt in capitulo de simul dicens quod illa sunt simul quae e diverso dividunt idem genus, et similiter illa sunt simul quorum generatio est in eodem tempore. Et hoc est quod dicit: *Simul ergo per naturam* etc. (13, 15a7). Et in hoc terminatur sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

Q1. Circa istam lectionem quaeruntur duo. Primum est de his quae tanguntur in capitulo de simul. De primo sic: Et primo quaeritur, cum prius et posterius sint relativa, quare posterius non est postpraedicamentum sicut prius.

Q2. Praeterea quaeritur quare non determinat de posteriori sicut de priori.

Q3. Praeterea, cum prius habeat quinque modos, quaeritur utrum prius dicatur postpraedicamentum secundum quemlibet, et si non, quaeritur secundum quem modum dicatur postpraedicamentum.

Q4. Praeterea, Auctor ponit in *Libro Posteriorum* duos modos prioris et in isto quinque. Videtur <quod> aut in isto libro sit superfluous aut in *Libro posteriorum* diminutus.

Q5. Praeterea, in *Libro Topicorum* similiter ponit duos modos prioris et in isto libro quinque. Ergo etc.

²⁹⁶ ubicumque] quicquid P

Solutio

Ad 1. Ad primum dicendum est quod posterius est [praedicamentum] postpraedicamentum sicut prius.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod omnes modi posterioris sumuntur penes modos prioris, et quia determinat Auctor de modis prioris, ideo
5 sufficienter | 13ra | determinat de modis posterioris.

Ad 3. Ad tertium dicendum est quod prius non dicitur postpraedicamentum secundum quemlibet modum, sed dicitur postpraedicamentum secundum
secundum modum, quod est illud a quo non sequitur consequentia.

Ad 4/5. Ad quartum et ultimum dicendum est, quia per idem solvuntur, quod
10 in *Libro Posteriorum* dividit²⁹⁷ prius et notius et in isto libro dividit prius simpliciter, et ideo non dividit eodem modo hic et ibi, et ita non sequitur quod propter hoc²⁹⁸ in isto libro superfluum sit et in alio diminutus.

Quaestiones

Q6. Hoc habito quaeritur de secunda parte principali. Et videtur quod
15 deberet ponere plures modos ipsius simul quam ponit, quoniam si unum oppositorum dicatur multipliciter, et reliquum. Sed prius et simul sunt opposita. Ergo si prius dicatur multipliciter, et simul. Ergo quot modos²⁹⁹ habet prius debet habere simul. Sed prius habet quinque modos. Ergo similiter simul debet
20 habere.

Q7. Praeterea quaeritur, cum simul dicatur tribus modis, utrum secundum quemlibet modum dicatur postpraedicamentum, et si non, quaeritur secundum quem modum.

Q8. Praeterea, cum aliqua possunt esse in loco sicut in tempore, quaeritur
25 quare non ponit quendam modum ipsius simul in loco sicut in tempore.

²⁹⁷ dividit] dicit *P*

²⁹⁸ hoc] vel *P s.l., ut. v*

²⁹⁹ modos] proprietates *P*

Solutio

Ad 6. Ad primum dicendum est quod quando dicitur 'Si unum oppositorum etc.', hoc intelligendum <est> de oppositis³⁰⁰ veris, et quia prius et simul non sunt vere opposita, sed sunt separata, et ideo non sequitur quod si prius habeat
5 quinque modos, quod propter hoc simul.

Ad 7. Ad secundum dicendum est quod simul non dicitur postpraedicamentum secundum quemlibet modum sed solum secundum tertium, quod est: quaecumque³⁰¹ e diverso dividunt idem genus, illa dicuntur simul.

Ad 8. Ad ultimum dicendum est quod aliqua possunt esse in eodem tempore
10 numero simul³⁰², sed aliqua duo non possunt esse simul in eodem loco numero, et ita non ponit quendam modum in loco sicut in tempore.

Lectio XVII

MOTUS AUTEM SPECIES SUNT SEX, GENERATIO etc. (14, 15a13)

Divisio

15 Finito capitulo de priori et capitulo de simul, hic aggreditur Auctor determinare de motu, et sequitur pars illa in qua determinat de habere vel habitu. Et sic in praesenti lectione sunt duae partes principales. Secunda ibi: *Habere autem* etc. (15, 15b18).

20 Prima in duas. In prima determinat de motu secundum se, in secunda comparando ipsum ad suum contrarium. Secunda ibi: *Est autem simpliciter* etc. (14, 15b1).

Prima in tres. In prima ostendit quae et quot sunt species motus, in secunda ostendit quod illae species non sunt eadem sed differunt, in tertia ponit

³⁰⁰ oppositis] ap- P

³⁰¹ quaecumque] aliquod P

³⁰² numero simul] transp. P

quandam dubitationem. Secunda ibi: *Alii itaque motus* etc. (14, 15a15), tertia ibi: *In alteratione vero habet quandam dubitationem* etc. (14, 15a18).

Ista tertia in tres. In prima illam dubitationem ponit, in secunda removet illam per rationem ostensivam, in tertia per rationem ducentem ad impossibile.

5 Prima ibi: *In alteratione* etc. (14, 15a18), secunda ibi: *Sed hoc autem non est verum* etc. (14, 15a20), tertia ibi: *Similiter autem et quod augetur* etc. (14, 15a28).

Pars illa in qua determinat de motu comparando ipsum ad suum contrarium in duas. In prima comparat motum ad suum contrarium, in secunda eius species.

10 Prima ibi: *Est autem simpliciter* etc. (14, 15b1), secunda ibi: *His vero quae per singula sunt* etc. (14, 15b1).

Tunc sequitur secunda pars principalis, in qua determinat de habitu. Et illa in tres. In prima proponit quod multis modis dicitur habitus, in secunda ponit illos modos, in tertia excusat se quare ponit tot modos et non plures. Prima ibi:

15 *Habere autem* etc. (15, 15b18), secunda ibi: *Aut enim secundum habitum* etc. (15, 15b18), tertia ibi: *Forte tamen et alii quidam* etc. (15, 15b31).

Prima non dividitur, sed secunda in octo partes secundum quod ponit octo modos habitus. In prima ponit primum, in secunda ponit secundum, et sic de aliis usque ad octo. Prima ibi: *<Aut enim> secundum habitum* etc. (15, 15b18),
 20 secunda ibi: *aut secundum quantitatem* etc. (15, 15b20), tertia ibi: *Aut ea quae circa corpus* etc. (15, 15b23), quarta ibi: *Aut in membro* etc. (15, 15b23), quinta ibi: *Aut membrum, ut manum* etc. (15, 15b24), sexta ibi: *aut in vase*³⁰³ etc. (15, 15b25), septima ibi: *Aut ut possessionem* etc. (15, 15b27), octava ibi: *Aut etiam uxorem* etc. (15, 15b28). Haec est divisio lectionis.

Sententia

25 Circa partem primam sic procedit Auctor dicens quod motus sex habet species, scilicet generatio corruptio augmentum diminutio alteratio secundum locum mutatio.

Hoc habito ostendit quod istae species differunt et non sunt eadem dicens
 30 quod corruptio non est generatio neque augmentum est diminutio | 13th | neque alteratio, et sic de aliis. Et hoc est quod dicit: *Alii itaque* etc. (14, 15a15).

³⁰³ aut in vase scripsi cum *c_{AbGICsEb}* : aut in secundum valēm(?) P

Hoc habito ponit dubitationem dicens quod dubitatio est de alteratione utrum alteratio differat ab aliis speciebus motuum, scilicet augmento³⁰⁴ et diminutione et sic de aliis. Et hoc est quod dicit: *In alteratione* etc. (14, 15a18).

Hoc habito removet illam dubitationem per rationem ostensivam et ostendit
 5 quod alteratio differat ab aliis speciebus motus dicens quod si alteratio non differret ab augmento et diminutione et sic de aliis, alteratio non posset esse sine illis. Sed alteratio bene potest esse sine illis, quia alteratio bene potest esse in nobis praeter augmentum et diminutionem, quia aliquis potest fieri albus et niger ita quod non augmentatur neque diminuitur; et sic alteratio potest sine
 10 aliis speciebus motuum. Ergo alteratio differt ab aliis speciebus motuum. Et hoc est quod dicit: *Sed hoc autem non est verum* etc. (14, 15a20).

Hoc habito hoc idem ostendit per rationem sumptam ad impossibile dicens quod si non differret ab aliis, ubicumque esset augmentum et diminutionem vel aliqua alia species motus, ibi esset alteratio, vel e converso. Sed hoc falsum est,
 15 quia quadrangulus addito gnomone † alteratur et non augmentatur, et sic alteratio potest esse sine aliis speciebus motus. Ergo alteratio differt ab aliis. † Et hoc est quod dicit: *Similiter autem* etc. (14, 15a28).

Hoc habito comparat motum ad contrarium suum dicens quod quies contrariatur motui. Et hoc est quod dicit: *Est autem* etc. (14, 15b1).

Hoc habito comparat species motus ad sua contraria dicens quod generatio
 20 est contraria corruptioni et augmentum diminutioni, et secundum locum mutationi opponitur quies secundum locum, et similiter mutatio secundum locum contrarium opponitur mutationi secundum locum <***> superius opponitur mutationi secundum locum inferius; sed forte aliquis assignet
 25 alterationi suum contrarium, nisi aliquis dicat quod ei opponitur quies secundum qualitatem, unde sicut mutatio secundum locum habet duo contraria, quia mutationi secundum locum opponitur quies secundum locum, et similiter mutatio secundum locum contrarium opponitur mutationi secundum locum, similiter alteratio habebit duo contraria, quia alteratio est mutatio secundum
 30 qualitatem, et ita opponitur mutationi secundum qualitatem quies secundum qualitatem, et similiter mutationi secundum qualitatem <opponitur mutatio secundum qualitatem> contrariam. Et hoc est quod dicit: *His vero quae per singula sunt* etc. (14, 15b1).

³⁰⁴ augmento] alteratione P.

Tunc sequitur secunda pars principalis in qua determinat de habitu. Et primo proponit Auctor quod habitus sive habere dicitur multipliciter dicens quod³⁰⁵ habere sive habitus dicitur multis modis. Et hoc est quod dicit: *Habere autem* etc. (15, 15b18).

5 Hoc habito ponit modos habitus dicens quod primo modo dicitur habere secundum quod aliquis habet aliquid secundum qualitatem, ut aliquis dicitur habere disciplinam et virtutem, secundo modo dicitur habere secundum quod < * * * > aliquis habet aliquid circa corpus, sicut vestimentum vel tunicam, quarto modo dicitur habere secundum quod aliquis dicitur habere aliquid in
10 membro, ut anulum in digito, quinto modo dicitur habere secundum quod aliquis habet membrum, scilicet manum vel pedem, sexto modo dicitur habere secundum quod aliquid dicitur habere aliquid, ut lagena habet vinum et modium granum tritici, septimo modo dicitur habere secundum quod aliquis habet possessionem, videlicet agrum, octavo modo dicitur habere secundum quod vir
15 habet mulierem vel uxor virum. Et hoc est quod dicit: *Aut enim secundum habitum* etc. (15, 15b18).

Hoc habito excusat se Auctor quare non ponit plures modos habitus dicens quod forte alii modi apparebunt, sed illi qui dicti sunt magis sunt consueti, et ideo etc. Hoc est quod dicit: *Forte tamen* etc. (15, 15b31), et in hoc terminatur
20 sententia praesentis lectionis.

Quaestiones

Q1. Circa partem istam quaeruntur quaedam. Et primo quaeritur utrum motus sit. Et videtur quod motus sit, quoniam quod habet species est. Sed motus habet species. Ergo motus est. Oppositum videtur, quoniam quod fit non est, sicut dicit³⁰⁶ Aristoteles in *Libro perihermeneias*³⁰⁷, et sic illud quod est in fieri non est. Sed motus est in fieri. Ergo motus non est.
25

Q2. Praeterea, hoc idem videtur: Illud quod non habet partes non est. Sed motus non habet partes. Ergo motus non est.

³⁰⁵ quod] autem P

³⁰⁶ dicit] divisio P

³⁰⁷ Aristoteles *De interpretatione* 7, 17b33–34.

Q3. Praeterea, cum motus habeat plures modos, quaeritur utrum secundum quemlibet³⁰⁸ modum dicatur postpraedicamentum, et si non, quaeritur secundum quem dicatur postpraedicamentum.

Solutio

5 **Ad 1.** Ad primum dicendum est quod motus est, et concedo rationem hoc probantem. | 13va | Ad rationes in oppositum respondeo et primo ad primam dicendo quod quaedam sunt res successivae et quaedam permanentes. Dico ergo <quod> quando dicitur “Quod est in fieri non est”, hoc intelligendum est de re permanente, et non de re successiva, et quia motus non est res permanens sed
10 res successiva, et ideo non sequitur quod motus non sit.

Ad 2. Ad secundum dicendum est quod licet motus non habeat partes simul, tamen habet partes in successione, et sic motus habet partes, et sic motus est.

Ad 3. Ad aliud dico quod motus non dicitur postpraedicamentum secundum quemlibet modum³⁰⁹ sed solum secundum istam speciem quae est alteratio.

Quaestiones

15 **Q4.** Hoc habito quaeritur de secunda parte principali, scilicet de habitu. Et primo videtur quod habitus non sit postpraedicamentum, quia³¹⁰ unum et idem non potest esse praedicamentum et postpraedicamentum. Cum ergo habitus sit praedicamentum³¹¹ quia est in prima specie qualitatis, ergo non poterit esse
20 postpraedicamentum.

Q5. Praeterea, cum habitus sit praedicamentum et postpraedicamentum et principium et prima species qualitatis, quaeritur quo modo diversimode.

Q6. Praeterea, cum habitus habeat plures modos, quaeritur utrum secundum quemlibet modum dicatur postpraedicamentum, et si non, quaeritur secundum
25 quem³¹² dicatur postpraedicamentum.

³⁰⁸ quemlibet] quam- P

³⁰⁹ modum] -tum P

³¹⁰ quia] quare P

³¹¹ praedicamentum] postpraedicamentum P

³¹² quem] quam P

Solutio

Ad 4. Ad primum dicendum est quod idem non potest esse praedicamentum et postpraedicamentum eodem modo, tamen diversimode bene potest, et sic est hic, et ideo³¹³ habitus potest esse praedicamentum et postpraedicamentum.

5 **Ad 5.** Ad aliud quod tu quaeris dico quod habitus est praedicamentum prout ponitur in linea recta, principium prout ponitur in definitione suorum inferiorum, et est postpraedicamentum prout dicit rem habendi, et est in prima specie qualitatis prout dicit rem quae habetur.

10 **Ad 6.** Ad aliud dico quod non dicitur habitus postpraedicamentum secundum quemlibet modum sed solum secundum primum, qui est quod aliquis dicitur habere aliquid secundum qualitatem.

³¹³ et ideo] quare *P*